

# Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen

---

 [iskl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/](https://iskl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/)

Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

## Esipuhe

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on ollut Suomessa voimassa vuodesta 1991...

[Lue lisää](#)

## Johdanto

Idea tämän oppaan työstämiseen on lähtöisin sosiaalityön käytännön tarpeista...

[Lue lisää](#)

## Osallisuuden elementit – ammattilaisten taito luo pohjaa lapsen osallistumiselle

Lasten osallisuudesta on puhuttu jo suhteellisen pitkän aikaa...

[Lue lisää](#)

## Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen sosiaalitoimissa

Lapsen osallisuus sosiaalityössä toteutuu pitkälti lapsen *mielipiteen selvittämisen* ja lapsen *kuulemisen* kautta...

[Lue lisää](#)

## Joustavalla kommunikaatiolla lapsen näkemykset selville – esimerkkinä henkilökohtaisen avun järjestäminen

Vammaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa...

[Lue lisää](#)

## Lapsen osallisuus vammaissosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa

Vammaissosiaalityön tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa...

[Lue lisää](#)

## Vammaisten lasten oikeudet sosiaalityön koulutuksessa

Sosiaalityöntekijäkoulutus muodostaa pienen osan sosiaalialalle...

[Lue lisää](#)

## Tuettu päätöksenteko lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistäjänä

Meillä jokaisella, sekä aikuisella että lapsella, on oikeus tulla kuulluksi omissa asioissamme...

[Lue lisää](#)

## Viittomakieliset lapset

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS) velvoittaa jäsenvaltioitaan takaamaan yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet...

[Lue lisää](#)

## Selkoa selkokielestä

Viranomaisen on käytettävä selkeää, ymmärrettävää ja asiallista kieltä...

[Lue lisää](#)

## Selkokielineen sanasto

Lastensuojelun ammattilaiset arvioivat, millaista palvelua vammaisen lapsi tai hänen perheensä tarvitsee...

[Lue lisää](#)

## Puhevammaisen lapsen kuuleminen ja osallisuus

YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksiään...

[Lue lisää](#)

## Mitä huomioida, kun tilaa tulkkia sairaalaan

Selvitä ensin, millainen asiakas on tulossa...

[Lue lisää](#)

## Kokemusasiiantuntijan puheenvuoro – puhevammaisten tulkkaukseen

Katso ja kuuntele

EdellinenSeuraava

1234567891011121314

- [Sisältö](#)
- [Tulosta tai lataa PDF](#)
- [Sisältö](#)
- [Tulosta tai lataa PDF](#)

## Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen

Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille

Toim. Kirsi Pollari ja Virve Toivonen

© Lastensuojelun Keskusliitto ja kirjoittajat

Graafinen ja tekninen suunnittelu: Veikko Anttila / Kinestasis Oy

ISBN 978-952-7002-20-9

Helsinki 2016

## Sisältö

### Esipuhe

Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto

### Johdanto

Kirsi Pollari, Lastensuojelun Keskusliitto

## I Osio

### Toiminnan kohteesta toimijaksi – lasten yhdenvertainen oikeus kommunikaatioon

#### Osallisuuden elementit – ammattilaisten taito luo pohjaa lapsen osallistumiselle

Kirsi Pollari ja Susanna Hoikkala, Lastensuojelun Keskusliitto

#### Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen sosiaalitoimessa

Virve Toivonen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo), Helsingin yliopisto

#### Joustavalla kommunikaatiolla lapsen näkemykset selville – esimerkkinä henkilökohtaisen avun järjestäminen

Sanna Ahola, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL)

#### Lapsen osallisuus vammaissosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa

Marja Pollard, Espoon kaupunki, vammaispalvelut

#### Vammaisten lasten oikeudet sosiaalityön koulutuksessa

Tarja Pösö, Tampereen yliopisto

## II Osio

### Eväitä ammattilaisille käytännön toimintaan

#### Tuettu päätöksenteko lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistäjänä

Sirkka Sivula, Kehitysvammaisten Tukiliitto

#### Viittomakieliset lapset

Marika Rönnerberg, Kuurojen Liitto

#### Selkoa selkokielestä

Leealaura Leskelä, Selkokeskus, Kehitysvammaliitto

#### Selkokielen sanasto

Leealaura Leskelä, Selkokeskus, Kehitysvammaliitto

#### Puhevammaisen lapsen kuuleminen ja osallisuus

Eija Roisko, Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki, Kehitysvammaliitto

#### Mitä huomioida, kun tilaa tulkkia sairaalaan

Marika Rönberg, Kuurojen Liitto ja Eija Roisko, Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki, Kehitysvammaliitto

## Kokemusasiantuntijan puheenvuoro – puhevammaisten tulkkaus

Petri Kauppinen, Kynnys ry

## Esteettömästi ja saavutettavasti

## Yhteistyökumppanit

# Esipuhe

## Hanna Heinonen

toiminnanjohtaja

Lastensuojelun Keskusliitto

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on ollut Suomessa voimassa vuodesta 1991, kaksikymmentäviisi vuotta. Sopimus on vaikuttanut lapsiasioiden lainsäädäntöön sekä toimintakäytäntöihin. Lasten oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi on vahvistunut. Vammaisten lasten osalta on kuitenkin vielä paljon parannettavaa. Tämän on todennut myös YK:n lapsen oikeuksien komitea viimeisimmässä päätelmässään ja suosituksissaan Suomelle.

Kesällä 2016 tuli YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus Suomea sitovaksi. Vaikka lapsen oikeuksien sopimus koskee yhdenvertaisesti myös vammaisia lapsia, on vammaisyleissopimus silti erittäin merkittävä vammaisten lasten kannalta. Vammaisyleissopimuksen näkökulma on nimenomaan vammaisten lasten oikeuksissa. Sopimuksen mukaan vammaisten lasten tulee voida nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toiminna on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

Lastensuojelun Keskusliitto on kuluvaan vuoden aikana tehnyt selvitystä lapsen sijaishuoltopaikan valinnasta tilanteissa, joissa liikutaan lastensuojelun ja muiden palveluiden, muun muassa vammaispalvelun, [rajapinnoilla](#). Lapsen osallisuus sijaishuollon valmisteluvaiheessa ja sijaishuoltopaikan valinnassa on välttämätöntä, mutta sen vahvistaminen vaatii edelleen työtä. Keskusliiton selvityksessä todetaan, että osallisuuden toteuttaminen vaihtelee työntekijä- ja kuntakohtaisesti.

Etenkin sellaisten lasten kohdalla, jotka eivät itse kykene tuottamaan puhetta tai joiden puhe on kovin hidasta, haasteena on, että aikuiset puhuvat lapsen puolesta ja lapsen ohitse. Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa, jonka onnistuminen riippuu kummastakin osapuolesta. Toimivan vuorovaikutuksen perustana on, että ihmiset ovat viestintätilanteessa aidosti läsnä toisilleen ja kiinnostuneita toisistaan. Tärkeää on ymmärtää, ettei puhe ole ainoa keino kommunikoida vaan kommunikoinnin tavat ovat moninaisia.

Tämä opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille on syntynyt usean eri toimijan yhteistyönä. Oppaan tarkoituksena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää työskentelyssä lapsen kanssa, joka ei kommunikoi puheella. Tavoitteena on auttaa luomaan osallistavampia toimintakäytäntöjä eri tavoin kommunikoivien lasten kanssa.

Mukana oppaan teossa on ollut sekä lapsi- että vammaisjärjestöjä. Oppaaseen on kirjoitettu myös tutkijan, sosiaalityön yliopisto-opetuksen ja kehittämisen sekä käytännön työn ammattilaisen näkökulmaa. Ilman tiivistä yhteistä työtä näin monipuolinen kokonaisuus ei olisi voinut syntyäkään.

**Lämmin kiitos kaikille, joiden työpanoksen ansiosta olemme taas askeleen lähempänä lasten osallistumisen oikeuden yhdenvertaisempaa toteutumista.**

## Johdanto

### Kirsi Pollari

erityisasiantuntija

Lastensuojelun Keskusliitto

Idea tämän oppaan työstämiseen on lähtöisin sosiaalityön käytännön tarpeista. Sosiaalityöntekijät sekä alaa opiskelevat ovat kaivanneet materiaalia, joka perehdyttää ja antaa ohjeita vammaisen lapsen kanssa kommunikointiin. Vastaava tarve on tiedostettu myös terveydenhuoltoalalla.

Näiden tarpeiden pohjalta ryhdyimme toteuttamaan julkaisua, jonka tarkoituksena ei ole antaa kaiken kattavia ja yksiselitteisiä vastauksia kysymykseen, miten vammaisen lapsen näkemykset selvitetään. Tällainen tehtävä olisikin ollut mahdoton useasta eri syystä.

### **Ensinnäkin, ei ole olemassa yhtä yleistä määritelmää vammaisuudesta tai siitä, kuka on vammaisen henkilö.**

Lähtökohtamme asiaan on sama kuin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa sopimuksessa. Siinä vammaisuus ymmärretään kehittyväksi ja muuttuvaksi käsitteeksi, joka kiinnittyy vahvasti yhteiskunnan rakenteisiin ja arvoihin sekä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut vammaisuuden määrittelyn yhteiskunnallista luonnetta: vammaisten lasten rajoitteena ja esteenä ei ole vamma itsessään, vaan pikemminkin erilaisten sosiaalisten, asenteellisten ja fyysisten esteiden kokonaisuus, jonka lapset jokapäiväisessä elämässään joutuvat kohtaamaan.

### **Toiseksi erilaisten kommunikaatiotapojen kirjo on**

**suuri.** Lapset ovat vuorovaikutuksessa ja viestivät kukin omalla tavallaan. Keskeistä on, että aikuiset arvostavat lasten erilaisia tapoja viestiä ja tulla ymmärretyksi, tukevat lasta käyttämään hänelle parhaiten soveltuvia kommunikaation keinoja ja käyttävät niitä myös itse lapselle kommunikoidessaan. Lähtökohtana on, että kaikilla lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksiään riippumatta siitä, tarvitsevatko he apua ja tukea itsensä ilmaisuun tai millaisia kommunikaatiokeinoja he käyttävät.

Tässä julkaisussa on tuotu esille puhevammaisten ja viittomakielisten lasten kielellisten oikeuksien toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Sosiaali- ja terveydenhuollon haasteena on turvata viittomakieliselle tai puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointikeinoa käyttävälle lapselle mahdollisuus kommunikoida palveluita käyttäessään omalla kommunikointitavallaan tai tulkkien avulla.



**Kolmanneksi kommunikaatio kehittyy vuorovaikutuksessa.** Kaikki lapset haluavat olla mukana ja osallisena yhteisössään. He haluavat tulla ymmärretyksi ja saada tietoa siitä, mitä ympärillä tapahtuu. Lapsen osallisuus ja kasvaminen täysiin mahdollisuuksiinsa eivät tapahdu yhtäkkisesti eivätkä tyhjiössä, vaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämä edellyttää aikuisilta mahdollisuutta keskittyä, olla läsnä ja antaa aikaa sekä kykyä kuunnella lapsen toiveita ja tarpeita ja herkkyyttä vastata niihin. Myös lapsen kanssa työskentelevältä ammattilaiselta vaaditaan pysähtymistä, tarkkaavaisuutta ja omien tulkintojen tarkistamista.

Lapsen mahdollisuus ilmaista itseään ja saada näkemyksensä huomioon otetuksi on olennainen edellytys lapsen ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Kyse on lapsen oikeudesta osallistua ja olla osallinen. Osallistuminen ja osallisuus ovat paitsi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, myös vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen velvoitteita ja keskeisiä periaatteita. Vaikka suomen kielessä osallisuuden ja osallistumisen käsitteet usein erotetaan toisistaan, tässä julkaisussa niitä käytetään rinnakkain ja vaihtelevasti eri artikkeleissa. Artikkelien sisällöistä on kuitenkin pääteltävissä, tarkoitetaanko käytetyllä käsitteellä enemmän toimintaa ja asioihin vaikuttamista (osallistuminen) vai liittykö siihen myös syvempi kokemus ja tunne osallisuudesta suhteessa omaan yhteisöön tai yhteisössä.

**Tämän oppaan tarkoituksena** on tarjota näkökulmia ja perusteita työskentelyyn lapsen kanssa, joka ei pysty ilmaisemaan itseään riittävän hyvin puheella tai ei puhu lainkaan ja tarvitsee apua ja tukea itsensä ilmaisuun. Hän voi kommunikoida viittomakielellä, yksittäisillä viittomilla, kuvilla, esineillä, ilmeillä ja eleillä. Kommunikointia voivat tukea myös erilaiset kommunikoinnin apuvälineet tai tulkkaukspalvelu.

**Julkaisu jakaantuu kahteen osaan.** Ensimmäisenä osiona on yleisempi teoriaosuus, jossa tarkastellaan, mistä lähtökohdista rakentuu lasten yhdenvertainen oikeus osallistua. Osiossa pohditaan myös sitä, miten tämä oikeus vammaisen lapsen kohdalla toteutuu sosiaalityössä ja miten sosiaalityön koulutus kykenee vastaamaan tähän haasteeseen. Toinen osio esittelee erilaisia konkreettisia keinoja ja lähestymistapoja vuorovaikutuksen tukemiseen ja vahvistamiseen sekä niitä asioita, joita tulee ottaa huomioon, kun lapsi ei kommunikoi puheella. Viimeisenä artikkelina julkaisussa on kokemusasiantuntijan puheenvuoro puhetulkkauksen merkityksestä puhevammaiselle henkilölle.

### **Toivotamme antoisia ja ajatuksia herättäviä hetkiä oppaan parissa!**

*Jos susta tuntuu, että mä en osaa tai mä en pysty, niin se ei johdu siitä, että et kävele tai et puhu tai et näe tai et kuule vaan se johtuu siitä, että et oo vielä ehkä uskaltanut yrittää ja ehtinyt harjoitella.*

### **YK:n nuorisodelegaatti Tytti Matsinen**

YK:n lapsen oikeuksien päivän lastenjuhla, Vammaisten lasten oikeudet, Näkövammaisten Keskusliitto, 20.11.2013

### **Elina Nivala & Sanna Ryyänen (2013):**

Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 14/2013.

## **I Osio**

Toiminnan kohteesta toimijaksi – lasten yhdenvertainen oikeus kommunikaatioon

# Osallisuuden elementit – ammattilaisten taito luo pohjaa lapsen osallistumiselle

**Kirsi Pollari**

erityisasiantuntija

**Susanna Hoikkala**

erityisasiantuntija

Lastensuojelun Keskusliitto

Lasten osallisuudesta on puhuttu jo suhteellisen pitkän aikaa, ja sitä on pidetty kantavana periaatteena lasten kanssa työskentelyssä. Lapsen oikeus osallistua perustuu kansainvälisiin sopimuksiin, kansainvälisiin poliittisiin asiakirjoihin sekä suosituksiin ja ohjelmiin.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklassa taataan jokaiselle lapselle oikeus ilmaista näkemyksensä häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklassa turvataan vammaisille lapsille lisäksi oikeus saada tukea ja apua tämän oikeuden toteutumiseen. Lasten oikeuksien toteutumisen kannalta on keskeistä, että kaikki lapsiin vaikuttava kansallinen lainsäädäntö on sopusoinnussa lapselle ihmisoikeussopimuksissa turvattujen oikeuksien kanssa ja heijastaa kaikilta osin niiden keskeisiä periaatteita. Tästä syystä lainsäädännön tulisi turvata yhdenvertaisesti kaikille lapsille mahdollisuus ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään heihin liittyvissä asioissa.

Hyvätkään rakenteet lasten osallistumisen mahdollisuuksien turvaamiseksi eivät yksistään takaa sitä, että lapsi tosiasiallisesti kokee osallisuuden toteutumista. Lainsäädännön ja palveluiden kehittämisen lisäksi lapsiystävälliseen toimintaan tulisi turvata myös riittävät resurssit. Erityisen suuri merkitys on lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten asenteilla ja vuorovaikutustaidoilla. Osallisuus merkitsee valmiutta kohdata lapsi vuorovaikutuksessa. Lapselle tulee myös syntyä tunne asioiden etenemisestä ja hänen mahdollisuuksistaan vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsen osallistuminen ei ole yksiulotteinen ilmiö, vaan lapsi- ja tilannekohtaisesti muuntuva prosessi, jota aikuiset voivat toiminnallaan tukea ja edistää.

## Osallistuminen ei ole pakollista

Usein unohtuu, että kieltäytyminen on yksi osallisuuden muoto. Osallistumisen oikeuteen kuuluu vapaaehtoisuus ja lapsen tulee voida myös kieltäytyä siitä. Lapsen ei ole pakko esimerkiksi ilmaista näkemyksiään tai sanoa mielipidettään, mutta lapselle on silti tarjottava siihen mahdollisuus. Lapsen tulee voida myös vetäytyä tilanteesta niin halutessaan.

## Ilman tietoa ei voi ottaa kantaa

Keskeistä ei ole yksinomaan tiedon antaminen ja tiedon sisältö, vaan toimintaympäristöllä on oleellinen merkitys. Lapset tarvitsevat tietoa omalle iälle ja kehitystasolleen sopivalla tavalla ja niiden tiedonvälityskanavien kautta, joita he ovat tottuneet käyttämään. Lapset arvostavat tilanteita, joissa he voivat vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa pohtia asioita ja kokea, että heidän näkemyksensä tilanteessa ovat tulleet kuulluksi.

Tärkeää on, että lapsi saa tietoa prosessin eri vaiheissa. Kun lapsi esimerkiksi antaa palautetta kokemastaan epäkohdasta, hänelle on kerrottava, miten asian käsittely etenee ja mihin lopputulokseen tai muutokseen hänen kannanottonsa on johtanut.

Lapset ja lasten tilanteet ovat yksilöllisiä: lapsi saattaa tarvita ainoastaan asiantietoa tilanteesta ja eri vaihtoehtoista kyeten tämän perusteella muodostamaan oman mielipiteensä asiasta. Toinen lapsi vuorostaan kaipaa paljon tukea ja rohkaisua voidakseen ilmaista omia näkemyksiään. Lasta tulisi rohkaista muodostamaan vapaasti oma mielipiteensä ja samalla luoda ympäristö, jossa lapsi voi käyttää oikeuttaan tulla kuulluksi. Lapsiystävällisen ja turvallisen ympäristön merkitys korostuu, kun lapsi joutuu vaikeassa tilanteessa prosessoimaan tietoa, jota ei ole helppoa ottaa vastaan.

## **Vaikuttaminen päätöksentekoon**

Osallisuus pitää sisällään myös kokemuksen siitä, että voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Ei ole mielekästä osallistua, jos sillä ei tosiasiallisesti ole kuitenkaan merkitystä asian käsittelyyn tai ratkaisuun. Lasten mielipiteille annetaan usein arvoa, jos ne vastaavat sisällöllisesti viranomaisten ja ammattilaisten mielipiteitä, mutta lasten eriävät näkemykset jäävät herkemmin huomiotta.

Lapsen näkemysten huomioiminen ei tarkoita sitä, että lapsella on automaattisesti ja ehdottomasti oikeus päättää asiassaan. Se, missä määrin lapsen mielipide painaa häntä koskevassa päätöksenteossa, riippuu olennaisesti myös lapsen kyvystä ymmärtää asian merkitys ja muodostaa asiasta oma näkemyksensä. Lapsen suojeleminen ja lapsen oikeus osallistua ovat molemmat keskeisiä tekijöitä lapsen edun mukaista ratkaisua punnittaessa.

Vaikka aikuinen tekisikin päätöksen lapsen puolesta, lasta tulee kuitenkin kuunnella ja hänen mielipiteensä ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasoaan vastaavasti. Jos asia ratkaistaan vastoin lapsen tahtoa, lapsella on oikeus kuulla perustelut sille, miksi hänen toiveitaan ei noudatettu.

## **Tukea ja apua itsensä ilmaisemiseen**

Lähtökohtana lapsen kuulemisessa ja näkemysten selvittämisessä on luottamus lapsen kyvykkyyteen ilmaista mielipiteensä häntä koskevassa asiassa. Usein varsinkin pienten lasten sekä niiden lasten osalta, joilla on vammansa vuoksi vaikeus ilmaista itseään, osallistumisenoikeus ei toteudu.

Vammaissopimus edellyttää, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi. Aikuisten tehtävänä on löytää sopivia keinoja ja kehittää omia vuorovaikutustaitojaan, jotta tämä voi toteutua.

## **Itsenäistä päätöksentekoa**

Lapsen kyvykkyys itsenäiseen päätöksentekoon on asteittain lisääntyvä ja asiakokonaisuuksittain muuntuva prosessi. Sekä lapsen oikeuksien sopimus että vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus korostavat perheiden ja ammattihenkilöiden kouluttamista siihen, että he osaisivat riittävästi edistää ja kunnioittaa lasten kehittyviä kykyjä antamalla heidän vähitellen tehdä yhä enemmän omaa elämäänsä koskevia päätöksiä.



Kuva: Hanna Mäkelä

## Lähteet:

Nigel Thomas (2002): Children, Family and the State. Decision-making and child participation. The Policy Press.

Mikko Oranen (2008): Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry.



Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) (2012): Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran Julkaisuja 118.

Johanna Olli (2014): Tulla kuulluksi omana itsenään. Vammaisten lasten ja nuorten toimijuuden tukeminen. Julkaisussa Gissler M, Kekkonen M, Känkänen P, Muranen P, Wrede-Jäntti M, (toim.): Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Helsinki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, s. 152–160.

Imelda Coyne & Maria Harder: Children's participation in decision-making: Balancing protection with shared decision-making using a situational perspective. Journal of child health care 2011: 15(4): 312–319.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 9 (2006). [Vammaisten lasten oikeudet, CRC/C/GC/9](#).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009). [Lapsen oikeus tulla kuulluksi, CRC/C/GC/12](#).

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta)\*, [CRC/C/GC/14](#).

## [YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus](#)

## [YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus](#)

## [Euroopan neuvoston lapsiohjelma](#)

## [Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategia 2016–2021](#)

## [Council of Europe, Child-friendly social services](#)

## [Council of Europe, Child participation](#)

## [Council of Europe, Child-friendly healthcare](#)



# Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen sosiaalitoimessa

## Virve Toivonen

tutkija

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo)

Helsingin yliopisto

Lapsen osallisuus sosiaalityössä toteutuu pitkälti lapsen *mielipiteen selvittämisen* ja lapsen *kuulemisen* kautta. Niitä koskeva keskeinen sääntely sisältyy sosiaalihuoltolakiin (1301/2014), sosiaalihuollon asiakaslakiin (812/2000) ja hallintolakiin (434/2003). Lastensuojeluasioissa lapsen mielipiteen selvittämisestä ja lapsen kuulemisesta on säädetty erikseen (lastensuojelulaki 417/2007).

Oikeudellisesti lapsen mielipiteen selvittämisessä ja lapsen kuulemisessa on kyse hieman eri asioista, mutta lapsen osallisuuden näkökulmasta niillä molemmilla on sama päämäärä: yhtäältä ne toteuttavat lapsen muodollista, perus- ja ihmisoikeuksien turvaamaa oikeutta osallistua, toisaalta niiden molempien avulla selvitetään lapsen mielipiteitä ja ajatuksia päätöksenteon tueksi. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan, mitä vaatimuksia edellä mainitut lait asettavat lapsen mielipiteen selvittämiselle ja lapsen kuulemiselle.

## Mielipiteen selvittäminen

Sekä lastensuojelussa että sosiaalihuollon muussa toiminnassa lainsäädännön lähtökohta on, että *lapsen mielipide on aina selvitettävä lasta itseään tai lapsen perhettä koskevassa asiassa*. Lapsen iän, kielitaidon tai vammaisuuden ei tule estää lapsen mielipiteen selvittämistä. Mielipide tulee kuitenkin selvittää lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavasti, mikä tarkoittaa, että lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja valita mielipiteen selvittämisessä käytettävät menetelmät ja välineet sekä lapsen tarvitsema tuki ja apu niiden mukaan.

Vaikka lapsen mielipide voidaan selvittää hyvinkin *vapaamuotoisin keskusteluin* lapsen kanssa, lainsäädäntö asettaa myös mielipiteen selvittämiselle tiettyjä vaatimuksia. Ensinnäkin lapsen tulee aina olla tietoinen siitä, missä tarkoituksessa hänen kanssaan keskustellaan eli mihin hänen mielipiteitään käytetään. Toiseksi, jotta lapsi voisi muodostaa mielipiteensä asiassa, lapsi tarvitsee riittävästi tietoa myös siitä, mitä ratkaisuvaihtoehtoja asiassa on ja mitä niistä käytännössä seuraisi. Viimekätinen vastuu tästä on aina lapsen mielipidettä selvittävällä. Lapsen mielipidettä selvittävän on annettava tiedot lapselle ymmärrettävällä tavalla ja pyrittävä varmistumaan myös siitä, että lapsi on ymmärtänyt saamansa tiedon.

Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja sen pääasiallinen sisältö on aina kirjattava lasta koskeviin asiakirjoihin. Tavoitteena tulee olla mahdollisimman autenttinen lapsen mielipiteiden kuvaus ilman mielipidettä selvittäneen aikuisen tulkintaa asiasta. Asiakirjoihin on merkittävä myös se, kuka tai ketkä ovat lapsen mielipidettä selvittäneet sekä ketä muita on ollut läsnä.

## Kuuleminen

Toisin kuin mielipiteen selvittäminen, *kuuleminen koskee vain tietyn ikäisiä lapsia*. Oikeus tulla kuulluksi on sidottu lapsen oikeuteen käyttää huoltajansa rinnalla itsenäistä puhevaltaa ja on siksi lasta koskevissa sosiaalihuollon asioissa yleensä 15 vuotta. Lastensuojelussa lapsella on kuitenkin itsenäinen, huoltajan kanssa rinnakkainen puhevalta ja siten oikeus tulla kuulluksi jo 12-vuotiaana.

*Puhevalta tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsi voi itse vaatia lain mukaisia palveluita itselleen tai valittaa*

*itsenäisesti tehdyistä päätöksistä. Puhevallan rinnakkaisuus tarkoittaa, että myös lapsen huoltajalla on samat oikeudet ja puhevallan itsenäisyydessä on kyse siitä, että lapsi ja huoltaja päättävät itsenäisesti esimerkiksi siitä, valittavatko he päätöksestä ja millä perusteella.*

Lapsen kuuleminen on hallintolain 34 ja 36 §:ssä säädetty *määrämuotoinen menettely*. Kuulemisesta on lain mukaan ilmoitettava lapselle etukäteen ja samalla lapselle on kerrottava, mistä asiasta häntä kuullaan. Samoin kuin lapsen mielipidettä selvitetäessä, myös lasta kuultaessa tulee varmistua siitä, että lapsi on tietoinen kuulemisen tarkoituksesta ja siitä, mihin tarkoitukseen saatuja tietoja käytetään. Lapsen on oltava tietoinen myös eri ratkaisuvaihtoehdoista asiassa ja siitä, mitä niiden valinnasta käytännössä seuraisi.

Kuuleminen on yleensä kirjallista, mutta suullinenkin kuuleminen on mahdollista, ja esimerkiksi lastensuojeluasioissa se on jopa pääsääntöistä. Toisin kuin mielipiteen selvittämiseen, kuulemiseen liittyy lähtökohtaisesti lapsen oikeus saada tieto kaikista asian ratkaisuun mahdollisesti vaikuttavista asiakirjoista. Asiakirjat voidaan lähettää lapselle tai varata tälle muutoin tilaisuus tutustua niihin. Riippumatta siitä, millä tavalla asiakirjat annetaan tiedoksi, lapsella tulee olla mahdollisuus aikuisen tukeen niitä läpikäydessään.

## **Rajoittaminen**

Mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen ovat lapsen oikeuksia. Lapsella ei ole koskaan velvollisuutta osallistua, ja lapsen tulee olla siitä tietoinen. Lapsen mielipidettä selvitetäessä ja lasta kuultaessa tulee pyrkiä varmistumaan myös siitä, että lapsen osallistuminen on vapaaehtoista ja omaehtoista. Lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja niin, ettei siitä aiheudu haittaa lapsen läheisille ihmisuhteille.

Silloin kun lapsi haluaa osallistua, lapsen oikeutta voidaan rajoittaa vain poikkeuksellisesti ja laissa säädetyin perustein. Jos lapsen osallisuutta rajoitetaan, siitä tulee tehdä merkintä lapsen asiakirjoihin, ja rajoittaminen tulee perustella konkreettisesti rajoittamiseen johtaneilla syillä eikä esimerkiksi vetoamalla yleisesti lapsen etuun.

Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat lapsen kehitystä tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Tietojen rajoittaminen tulee ajankohtaiseksi erityisesti kuulemisen yhteydessä, jolloin voidaan joutua rajoittamaan 12 vuotta täyttäneen lapsen oikeutta saada kuulemisen yhteydessä nähtäväksi kaikki asiaan liittyvät asiakirjat.

## **Lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen**

Lasta ei koskaan kuulla yksin kuulemisen vuoksi. Riippumatta siitä, millä tavalla lapsen mielipiteet on selvitetty, ne *on otettava päätöksenteossa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti*. Lapsen osallisuus ei siis typisty lapsen muodolliseen oikeuteen tulla kuulluksi, vaan lapsen toiveet ja mielipiteet ovat *aina* yksi päätöksenteossa huomioon otettava elementti muiden selvitysten ohella. Lasta koskevat asiat on ratkaistava lapsen edun mukaisesti ja *lapsen näkemykset ovat osa lapsen edun mukaista ratkaisua*. Siksi lapsen etukaan ei voi toteutua, jos osallisuuteen kykenevä lapsi ei ole saanut osallistua. Sanottu ei kuitenkaan tarkoita, että päätökset tulee tehdä lapsen mielipiteiden mukaisesti. Silloin, kun lapsen näkemyksiä ei voida päätöksenteossa huomioida, tehty ratkaisu on kuitenkin perusteltava lapselle tämän ymmärtämällä tavalla.

## **Joustavalla kommunikaatiolla lapsen näkemykset selville – esimerkkinä henkilökohtaisen avun järjestäminen**

## Sanna Ahola

erityisasiantuntija

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Vammaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Hänen mielipiteellensä on annettava asianmukainen painoarvo yhdenvertaisesti vammattomien lasten kanssa ja hänellä on oikeus saada tarvitsemansa apu mielipiteensä ilmaisemiseen [1]. Mahdolliset kognitiiviset tai kommunikaatiokyvyn ongelmat eivät saa johtaa siihen, että vammaisen lapsi ei esimerkiksi tule kuulluksi lastensuojeluasiassa tai että lapsen mielipidettä ei selvitetä tämän terveydenhoitoa koskevassa asiassa vammattomien lasten tavoin. Oikeus ilmaista mielipiteensä on tästä näkökulmasta prosessuaalinen oikeus, jonka tarkoituksena on lapsen osallisuuden lisääminen häntä koskevissa asioissa.

## Voimavarat avun tarpeen määrittelyyn – ehto palvelun saamiseen

Vammaisen lapsen kyvykkyys ilmaista näkemyksiään voi joissain tilanteissa muodostua myös palvelun saamisen edellytykseksi. Hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta on esimerkiksi [henkilökohtaisen avun](#) [2] järjestäminen lapselle.

[Henkilökohtaisen avun](#) tarkoituksena on tukea vaikeavammaisen henkilön omia valintoja. Tämä edellyttää, että henkilö kykenee määrittelemään avun sisällön ja toteuttamistavan. Tätä kutsutaan voimavaraedellytykseksi [3]. Voimavara-ajattelun heikkoutena on se, että puutteet kommunikaatiossa voivat johtaa palvelun epäämiseen väärin perustein. Toisaalta osallisuuden kannalta on positiivista, että palvelun toteuttaminen on sidoksissa asiakkaan omiin näkemyksiin.

## Laajan kommunikaation käsite

Korkein hallinto-oikeus on ratkaisukäytännössään käsitellyt useitakin voimavarakysymykseen liittyviä tapauksia. Tällöin on arvioitu, pystyykö vaikeavammaisen henkilö muodostamaan ja ilmaisemaan mielipiteensä niin, että hän kykenee tekemään avustamiseen liittyviä valintoja. Korkein hallinto-oikeus on pohtinut ratkaisuisaan eri kommunikaatiokeinoja varsin laajasti ja omaksunut laajan kommunikaation käsitteen.

Esimerkinä tästä käsittelen [korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua \(KHO 12.8.2011 T 2122\)](#), joka koskee lasta, jolla oli lapsuusiän autismi, dysfasia ja ADHD. Kyseinen lapsi tarvitsi päivittäin tukea kommunikoinnissa, oman toiminnan ohjauksessa, asioiden muistuttamisessa sekä keskittymisessä tekeillä olevaan asiaan. Henkilökohtaista apua haettiin harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen.

Asiantuntijalausuntojen mukaan lapsi osasi ilmaista mielipiteensä ja tahtonsa ohjattuna ja tuetun kommunikaation turvin. Hän halusi ja kykeni ohjattuna osallistumaan ikäryhmänsä toimintaan välitunneilla, retkillä ja leirikouluissa. Aloitteen tekeminen, vaihtoehtojen antaminen ja toiminnan ylläpitäminen olivat usein lasta ohjaavan vastuulla. Lapsen kommunikaatio oli etupäässä toimimista, elehdintää ja ilmeitä, mutta jonkin verran myös puhetta ja kirjoittamista. Puheella hän ilmaisi lähinnä jokapäiväiseen elämäänsä liittyviä tarpeita, kuten nälkää ja janoa ja kykeni myös johdonmukaisesti vastaamaan kyllä/ei -kysymyksiin. Asioita hän tarkensi kirjoittamalla käsin, tietokoneella tai kommunikaattorilla. Puheen ymmärtämistä tuettiin visuaalisilla keinoilla, kuten kalenteria tai kellotaulua käyttämällä.

Tämän perusteella korkein hallinto-oikeus totesi, että lapsi oli osoittanut osaavansa ilmaista omia tarpeitaan ja toiveitaan. Lapsella oli riittävät voimavarat määrittellä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun sisältö ja toteutustapa,

kunhan kommunikaation keinot olivat oikeat ja lapselle annettiin riittävästi aikaa.

## Näkemyksen selvittäminen edellyttää joustavuutta kommunikaatiotavoissa

Edellä kuvatussa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa vammaisen lapsen kykyä ilmaista mielipidettään sekä hänelle sopivia kommunikaation tapoja on käsitelty joustavasti. Ratkaisu osoittaa, että oleellista ei ole kommunikaation muoto vaan se, että lapsi tulee ymmärretyksi. Vuorovaikutuskeinot voivat olla monenlaisia (kirjoittaminen, eleet, ilmeet, puhe tai kuvakommunikaatio).

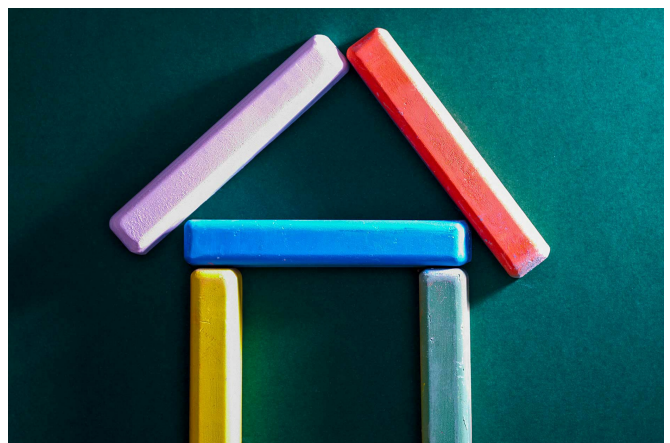
Lapsi oli kykenevä ilmaisemaan tahtoaan tai määrittelemään avun tarpeitaan, vaikka tarvitsikin tukea ja ohjausta mielipiteensä esittämisessä. Vastavuoroisen kommunikaation vaikeudella sekä niillä vaatimuksilla, joita tilanne asetti toiselle osapuolelle, ei ollut ratkaisussa merkitystä. Tärkeää oli, että lapsi sai riittävästi tukea vuorovaikutukseensa, jotta esille saatiin kaikkein olennaisin asia: lapsen mielipide ja hänen käsityksensä siitä, mitä hän tarvitsi ja toivoi.

[”Haluan avustajan, joka vie mut sinne sun tänne.” Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun.](#)

[1] YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD), 7 artikla

[2] Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987), jäljempänä vammaispalvelulaki

[3] Vammaispalvelulaki 8 c § (19.12.2008/981); HE 166/2008 3.2.1



## Lapsen osallisuus vammaissosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa

**Marja Pollard**  
sosiaalityöntekijä  
Espoon kaupunki  
vammaispalvelut

Vammaissosiaalityön tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä. Vammaissosiaalityön kautta saatava tuki voi olla niin asiakkaiden ja

perheiden ohjausta ja neuvontaa kuin tarvittavien palveluiden myöntämistä asiakkaille. Vammaispalveluita ovat esimerkiksi kuljetuspalvelu, henkilökohtainen apu, asumispalvelut tai erilaiset määrärahasidonnaiset tukipalvelut. Asiakasta ja hänen perhettään voidaan tukea myös esimerkiksi omaishoidon tuella tai lyhytaikaisella hoidolla kotona tai kodin ulkopuolella.

Lapsi tulee yleensä asiakkaaksi vammaispalveluihin vanhempien hakiessa hänelle jotakin palvelua tai palveluiden tarpeen kartoitusta. Palvelu voi kohdentua lapsen itsenäisen toimimisen ja osallisuuden edistämiseen, mutta hyvin usein se on suunnattu tukemaan koko perhettä ja vanhempien jaksamista. Näin tapahtuu varsinkin pienten lasten kohdalla tilanteessa, jossa lapsi tarvitsee vammaisuudestaan johtuen muita ikäisiään enemmän hoitoa, apua, valvontaa tai ohjausta arjessa erityisen tuen tarpeen vuoksi. Tässä tekstissä tarkastelen lapsen osallisuuden kysymyksiä vammaispalveluiden sosiaalityössä ja keskityn erityisesti asiakkuuden alkuvaiheeseen, jolloin sosiaalityöntekijä arvioi palvelujen tarvetta.

## **Palvelutarpeen kartoittaminen**

Tarvittavien palveluiden kartoittamiseksi sosiaalityöntekijä tapaa lapsen ja hänen huoltajansa. Hän käy heidän kanssaan läpi palvelutarpeen arvioinnin, jossa selvitetään yleisesti perheen tilannetta sekä lapsen toimintakykyä ja avuntarvetta. Työntekijällä ei ole välttämättä mahdollisuuksia tavata asiakasta kuin kerran palvelutarpeen arvioimiseksi. Tapaaminen kestää yleensä tunnista kahteen. Tapaamisen kesto riippuu esimerkiksi siitä, tarvitaanko tapaamisessa tulkkia ja montako henkilöä tapaamiseen osallistuu sekä siitä, kuinka paljon perheellä itsellään on asioita, joista he haluavat keskustella.

Tämän tapaamisen aikana sosiaalityöntekijän tulisi palvelutarpeen kartoittamisen lisäksi olla kontaktissa lapsen kanssa ja kuunnella hänen mielipiteitään ja toiveitaan. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on mahdollisuuksien mukaan selvittää lapsen mielipiteitä ja selittää lapselle ymmärrettävästi, mikä on palvelutarpeen arvion tarkoitus ja miten lapsi voi olla osallisena siinä. Lähtökohtaisesti palvelutarpeen arvioinnissa edellytetään lapsen mukanaoloa. Lapsella on ensinnäkin oikeus kuulla häntä koskevia asioita. Toiseksi työntekijän on tärkeää kuulla lapsen omia mielipiteitä ja arvio omasta tilanteestaan.

## **Osallisuuden haasteita**

Hyvin usein tapaamista järjestettäessä vanhemmat tuovat esille, etteivät he haluaisi lapsen olevan kuulemassa keskustelua. Vanhemmat voivat kokea, että arvioinnissa keskitytään usein lapsen haasteisiin ja puutteisiin, mikä voi vaikuttaa lapsen itsetuntoa alentavasti. Tämä aiheuttaa ristiriidan vammaispalveluiden sosiaalityölle ja lapsen tilanteen arvioinnille, koska lapsen oman näkemyksen kuuleminen olisi tärkeää palveluiden suunnittelemiseksi ja järjestämiseksi. Lapsen oikeuksien näkökulmasta tarkasteltuna se on myös edellytys lapsen osallisuuden ja oikeuksien toteutumiseksi. Lapsen näkemys omasta palvelutarpeestaan ja omat toiveet voivat poiketa paljonkin vanhempien näkemyksestä ja toiveista. Kotikäynneillä ja verkostotapaamisissa käykin helposti niin, että aikuiset keskustelevat lapsen asioista ilman lapsen näkökulmaan huomioon ottamista.

Vaikka lapsella saattaa olla epärealistisia käsityksiä omasta toimintakyvystään, hänen näkemystään tulee silti kuulla palveluita suunniteltaessa. Sosiaalityössä joudutaan välillä miettimään, onko vanhempien toive aina lapsen toiveiden ja lapsen edun mukaista. Palvelut eivät aina tue lapsen etua, vaan voivat pahimmillaan jopa estää lapsen tai nuoren itsenäistymistä ja omatoimisuutta.

Käytännön sosiaalityössä yhtenä toimintatapana on käytetty tapaamisen eriyttämistä siten, että lapsi voi osallistua tapaamiseen osan aikaa ja olla osan aikaa toisen työntekijän seurassa. Näin lapselle voidaan antaa mahdollisuus

osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn siinä määrin kuin hän itse haluaa. Lapsi voi kertoa arjestaan tai asioista, joista hän pitää tai jotka hän itse kokee vaikeina. Hän voi kertoa koulusta, perheestä ja vapaa-ajastaan. Lapset saattavat osata useampia asioita kuin vanhemmat kuvittelevat. Vammaisten lasten kohdalla tämä saattaa korostua vielä enemmän, koska vanhemmat ovat usein tottuneet tekemään asioita lapsen puolesta. Tämä voi olla haasteellista tilanteessa, jossa vanhemmat eivät näe lapsen osallisuutta tarpeellisena.

Sosiaalityön tapaamisella tulisi aina selvittää lapsen kyky vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin ja kuulla hänen mielipiteitään sen mukaisesti. Valitettavan usein myös palvelutarpeen arvio on työntekijän ja vanhemman keskustelua lapsen asioista. Kun tapaamisessa tulee selvittää tiettyjä asioita palveluiden tarpeen arvioimiseksi, ei lapsen kuulemiseen ja osallistamiseen yleensä jää juurikaan aikaa.

## **Kommunikoinnista ja tietojen keräämisestä**

Lapsen mielipiteiden selvittäminen ja toiveiden kuuleminen ovat usein haaste työntekijälle kenen tahansa lapsen kohdalla. Vammaispalveluiden asiakkaana oleva lapsi voi tarvita tukea kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen. Hänellä saattaa olla myös erityisiä vaikeuksia kontaktin ottamisessa. Vuorovaikutusta ja kommunikointia voi edesauttaa asian kuvittaminen piirtämällä tai käyttämällä kuvia. Lapsi saattaa käyttää viittomia, kuvia tai jotakin kommunikoinnin apuvälinettä kommunikoinnissaan, jolloin työntekijä saattaa tarvita apua kommunikoinnissa. Vaihtoehtona on kutsua paikalle viittomakielen tai puhevammaisten tulkki tai pyytää tulkinta-apua lapsen lähi-ihmisiltä. Työntekijä voi myös kouluttautua viittomien ja kuvien käyttöön kommunikoinnin tukena. Tästä näkökulmasta lapsen kuuleminen ja osallistumisen tukeminen olemassa olevien resurssien puitteissa voi osoittautua toisinaan melkein mahdottomaksi tehtäväksi. On kuitenkin tärkeää, että lapsi saa aidon kokemuksen kuulluksi tulemisesta.

Vaikeasti kehitysvammaisen tai vahvasti autistisen lapsen kohdalla lapsen osallisuus ja mielipiteen selvittäminen voi olla hyvinkin haasteellista, jos lapsi kommunikoi eleillä, ilmeillä ja toiminnan kautta eikä ymmärrä puhuttua kieltä. Silloin sosiaalityöntekijä joutuu tukeutumaan paljolti vanhempien kertomaan siitä, mistä lapsi esimerkiksi nauttii ja mikä on hänelle tärkeää. Niiden lasten kohdalla, joiden omaa mielipidettä on vaikea selvittää, nousee myös eri toimijoiden välinen yhteistyö tärkeään asemaan. Päiväkodilla, koululla ja esimerkiksi terveydenhuollossa voi olla lapsesta ja hänen käyttäytymisestään paljon arvokasta tietoa, joka voi antaa viitteitä lapsen omista toiveista ja mielipiteistä.

## **Arvioita nykytilanteesta**

Lapsen osallisuuden toteutumisessa vammaissosiaalityössä ja palveluiden tarpeen arvioimisessa on edelleen parantamisen varaa. Vuorovaikutusta ja kommunikaatiota tukevien menetelmien käyttämiseen tarvittaisiin enemmän koulutusta, minkä lisäksi palvelutarpeen arvioinnista tulisi tehdä enemmän lapsen osallistumismahdollisuuksia tukevaa. Lapsen oikeutta itseään koskevaan päätöksentekoon tulisi painottaa nykyistä enemmän. Tämä on vielä tärkeämpää silloin, kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Sosiaalityöntekijän tehtävänä tulisi olla huomattavasti enemmän lapsen mielipiteiden esiin tuominen, lapsen oikeuksien toteutumisen turvaaminen ja ennen kaikkea lapsen kuuleminen. Tähän voidaan tulevaisuudessa ehkä vaikuttaa niin asenteiden ja rakenteiden kuin käytännön toimintatapojenkin muutoksilla.

## **Vammaisten lasten oikeudet sosiaalityön koulutuksessa**

Tarja Pösö

## Yleistä

Sosiaalityöntekijäkoulutus muodostaa pienen osan sosiaalialalle pätevöittävästä koulutuksesta. Valtaosa sosiaalialan ammattilaisista valmistuu ammattikorkeakouluista (sosionomi-, geronomi- ja kuntoutuksen ohjaajatutkinnot) ja ammatillisista oppilaitoksista (sosiaali- ja terveysalan perustutkinto). Sosiaalityöntekijäkoulutusta annetaan kuudessa yliopistossa kandidaatti- ja maisteritutkintotasolla ja se pätevöittää sosiaalityöntekijän tehtäviin.

Sosiaalityön koulutus pyrkii tarjoamaan opiskelijoille laajan, tutkimuspohjaisen ja käytäntörelevantin osaamisen. Sosiaalityön koulutusta tarjoavat yliopistot ovat kuvanneet alaa seuraavalla tavalla:

*Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.*

### [sosnet.fi](http://sosnet.fi)

Koska sosiaalityö kohdistuu yksilöihin, ryhmiin ja yhteisöihin hyvin erilaisissa tilanteissa, on sosiaalityön koulutus niin sanottua yleissosiaalityön koulutusta: tavoitteena on vahvistaa osaamista yleensä sosiaalityön tehtävissä toimimiseen. Erikoistuminen tapahtuu peruskoulutuksen jälkeen. On tosin mahdollista, että opiskelija suuntaa opintojaan tiettyihin teemoihin valitsemalla esimerkiksi opinnäytetöiden aiheet, harjoittelupaikat ja valinnaiset opinnot keskittymällä tiettyyn teemaan.

## Ihmisoikeudet ja eettinen missio sosiaalityön koulutuksessa

Sosiaalityöllä on vahva eettinen sitoumus. Se asettuu yhteiskunnalliselta asemaltaan heikompien ihmisten ja ryhmien puolelle ja tukee ihmisiä vaikeissa elämäntilanteissa. Haavoittavissa olosuhteissa elävien ihmisten olosuhteiden muuttaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen eri muodoissaan on sosiaalityön ydintä.

Sekä kansainvälisesti että kansallisesti sosiaalityötä luonnehditaan ihmisoikeustyönä. Ihmisoikeudet ovat sosiaalityön resurssi, toiminnan kehys ja kohde.

### Global Definition of Social Work

#### Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet

Sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa peräänkuulutetaan laaja-alaista ihmisoikeustulkintaa ja siitä johdettuja moninaisia työkäytäntöjä. Oikeuspohjaiseen sosiaalityöhön kuuluu niin yksilön asioissa hänen oikeuksiensa pohjalta toimiminen kuin olosuhteiden muuttaminen ja asianajava sosiaalityö. Esimerkiksi lastensuojelussa lasten oikeudet ja lapsen etu ovat yhtä aikaa sosiaalityön keskeinen kehys sekä niitä periaatteita, jotka vaativat koko ajan jatkuvaa tulkintaa, harkintaa ja reflektiota.



## Vammaisten lasten oikeudet

Sosiaalityön koulutuksessa lasten oikeudet ovat monessa muodossa opinnoissa läsnä: osana alan etiikkaa, lainsäädäntöä, alan missiota ja itseymmärrystä. Lasten oikeuksien toteutumisen arviointia tukee puolestaan yhteiskuntatieteisiin kiinnittyvä kriittinen asenne ja tutkimus.

On kuitenkin selvää, että vammaisten lasten oikeuksiin sosiaalityön koulutus paneutuu sattumanvaraisesti. Tämä johtuu koulutuksen luonteesta yleissosiaalityön koulutuksena, jota on yllä kuvattu. Se valinta jättää monia teemoja vain maininnalle tai jopa sivuun. Siksi vahva paneutuminen vammaisten lasten (ja perheiden) erityiskysymyksiin voi jäädä – ja todennäköisesti monessa koulutuksessa jää – peruskoulutuksen ulkopuolelle.

Jos koulutus onnistuu vahvistamaan opiskelijoilla edellä kuvattua eettistä asennetta ja ihmisoikeusvirittynyttä ammatillisuutta, on todennäköistä, että koulutuksesta valmistuneet sosiaalityöntekijät hankkivat tarvittavaa lisäosaamista myöhemmin. Yliopistokoulutus antaa valmiuksia hankkia ja omaksua tietoa. On kuitenkin oma kysymyksensä, tuleeko tiedon hankkimisen ja soveltamisen käytäntöön jäädä yksittäisen sosiaalityöntekijän vastuulle. Tehokkaampaa on, jos ajan tasalla olevaa tietoa ja koulutusta on tarjolla täydennyskoulutuksena. Se olisi myös perusteltua niiden lasten ja perheiden oikeuksien kannalta, jotka ovat sosiaalityön asiakkaina lapsen vammaisuuden vuoksi.



## II Osio

Eväitä ammattilaisille käytännön toimintaan

## Tuettu päätöksenteko lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistäjänä

**Sirkka Sivula**

johtava lakimies

Kehitysvammaisten Tukiliitto

## Jokaisen oikeus tulla kuulluksi

Meillä jokaisella, sekä aikuisella että lapsella, on oikeus tulla kuulluksi omissa asioissamme ja tehdä omaa elämäämme koskevia valintoja. Koska oman mielipiteen tai näkemyksen muodostaminen ja ilmaiseminen vaatii aina elämäkokemusta, tietoa ja taitoa, siihen pitää kasvaa ja sitä pitää harjoitella.

Lasten kanssa työskentelevän on aina huolehdittava siitä, että lapsi ei joudu tekemään sellaisia valintoja, joihin hän

ei ole kypsä tai joista hän ei kykene kantamaan vastuuta.

Oikealla tavalla tuettuna nuorempikin lapsi tai lapsi, jonka kehityskyky ei muuten vastaisi kuulemiselta vaadittua tasoa, pystyy tekemään omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja. Arvioitaessa lapsen valmiuksia tehdä päätöksiä pitää aina muistaa lapsen oikeus saada tarvitsemansa tuki päätöksentekotilanteissa.

## **Kyky tehdä päätöksiä**

Henkilön kykyyn tehdä päätöksiä vaikuttavat henkilöön itseensä liittyvät tekijät, mutta ehkä vieläkin enemmän sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tekijät. Esimerkiksi lapsen puolesta jatkuvasti puhuva tai päätöksiä tekevä aikuinen vaikeuttaa lapsen päätöksentekokyvyn kehittymistä. Myös esimerkiksi pelottava tai uhkaava tilanne voi aiheuttaa sen, että lapsi ei juuri siinä tilanteessa pysty ajattelemaan selkeästi tai uskalla ilmaista mielipidettään. Ympäristötekijöillä voidaan vaikuttaa paljon lapsen päätöksentekokykyyn. Tutussa ja turvallisessa tai rauhallisessa ympäristössä lapsen päätöksentekokyky on yleensä parhaimmillaan. Joissain tilanteissa taas esimerkiksi kodin vaikeista asioista puhuminen voi olla helpompaa kodin ulkopuolella.

Joka tapauksessa on selvää, että lapset tarvitsevat tukea tehdäkseen päätöksiä. Tuen muoto riippuu paljon asiasta, päätöksentekotilanteesta ja tukea antavan henkilön roolista lapsen elämässä. Vanhemmat voivat kasvattajan roolissa pyrkiä myös vaikuttamaan lapsen mielipiteisiin tai esimerkiksi kieltää lasta tekemästä asioita. Silloin, kun puhumme tuetusta päätöksenteosta, tilanne on toinen. Tuetussa päätöksenteossa tukea antavan henkilön omat mielipiteet eivät saa vaikuttaa asiaan.

## **Tuettu päätöksenteko järjestelmänä ja arjen toimintatapana**

Kun puhumme tuetusta päätöksenteosta, voimme viitata joko maailmalla jo vuosia kehitettyyn tuetun päätöksenteon järjestelmään tai tarkoittaa myös vapaamuotoista, arjen eri tilanteisiin tarkoitettua päätöksenteon tukea. Varsinaista lakiin perustuvaa tuetun päätöksenteon järjestelmää tai nimettyä palvelua ei meillä Suomessa vielä ole, mutta sitä on mahdollista myöntää jo nykyisen lainsäädännön perusteella. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus edellyttää lakiin perustuvan järjestelmän luomista meillekin.

Vaikka tuetusta päätöksenteosta puhutaan useimmiten aikuisten yhteydessä, se soveltuu erinomaisesti myös tilanteisiin, joissa päätöksentekijänä on lapsi. Lapsen etua arvioitaessa ja hänen mielipidettään siinä yhteydessä selvittäessä lapsen on saatava riittävä tuki mielipiteensä muodostamiseen ja ilmaisemiseen. Näissä tilanteissa on erityisen tärkeää, että tuen antaja on puolueeton henkilö, johon lapsi voi luottaa ja joka ei pyri vaikuttamaan lapsen mielipiteeseen. Juuri ilman vaikuttamistarkoitusta annettu tuki on luonteenomaista tuetulle päätöksenteolle.

## **Tuetun päätöksenteon tarkoitus**

Tuetun päätöksenteon tarkoituksena on tukea henkilöä tekemään itse omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä. Tuettu päätöksenteko on yksi keino varmistaa, että henkilön oikeudet, tahto ja toiveet toteutuvat. Silloin, kun puhutaan tuetusta päätöksenteosta, annettava tuki on aina tuen saajalle vapaaehtoista ja perustuu luottamukseen. Ratkaisevaa on aina henkilön oma tahto ja mieltymykset. Suomessa on lähdetty siitä, että tuettu päätöksenteko ei koskaan tarkoita puolesta päättämistä.

## **Tuetun päätöksenteon toteuttaminen käytännössä**

Päätöksentekoprosessi koostuu monesta vaiheesta. Ennen päätöksen tekemistä pitää selvittää asioita ja punnita eri ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia. Päätöksen synnyttyä on vielä ratkaistava, kuinka se saadaan käytännössä toteutettua. Tuettu päätöksenteko kattaa koko tämän prosessin.

Tukea tulee antaa sekä oman tahdon muodostamisessa että ilmaisemisessa. Tuki voi tarkoittaa vaikeiden asioiden selvittämistä, erilaisten päätösvaihtoehtojen punnintaa ja niiden seurausten selvittämistä tai eri toteuttamisvaihtoehtojen pohtimista. Tuettua päätöksentekoa on myös tuki tunteiden ymmärtämisessä ja käsittelemisessä sekä ilmaisemisessa.

Tyypillisen tuetun päätöksenteon toteuttamistapa on henkilökohtainen läsnäolo tilanteessa ja esille nousevien vaikeiden asioiden selvittäminen. Erilaista neuvontana annettavaa tukea voidaan toteuttaa myös esimerkiksi puhelimen välityksellä. Tuettu päätöksenteko voi olla myös tuettavan henkilön avustamista neuvotteluissa toisten kanssa. Joissain tilanteissa tuen muotona voi olla tiedon hankinta etukäteen ja sen muuntaminen ymmärrettävään muotoon. Tekninen apukin voidaan lukea tuetuksi päätöksenteoksi silloin, kun se edesauttaa henkilön mielipiteen muodostamista tai päätöksen tekemistä tai toimeenpanoa.

Tukea voidaan antaa kaikenlaisiin asioihin liittyvissä päätöksissä, kuten lapsen asumiseen tai koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, ihmissuhteisiin liittyvissä kysymyksissä taikka sosiaalihuollon palveluihin, terveyteen tai turvallisuuteen liittyvissä asioissa.

### **Kuka voi antaa tukea päätöksenteossa?**

On tärkeää, että lapsi voi itse valita tukea antavan henkilön tai henkilöt, joihin hän voi luottaa. Parhaiten tehtävään soveltuvat henkilöt löytyvät yleensä lapsen lähipiiristä. Usein perheenjäsenet tai muut läheiset henkilöt voivat olla sopivia henkilöitä antamaan tukea. Joissain tilanteissa tukijana voi olla esimerkiksi päiväkodin tai koulun työntekijä. Ristiriitatilanteissa tukea antavan henkilön on oltava ulkopuolinen, mahdollisimman objektiivisesti asiaa katsova henkilö. Lastensuojelutilanteissa omat vanhemmat eivät aina voi antaa tukea, vaan siihen tarvitaan tilanteen ulkopuolinen henkilö, jonka lapsi tuntee ja johon hän voi luottaa. Useissa tuetun päätöksenteon järjestelmissä henkilö valitsee ympärilleen joukon ihmisiä, jotka toimivat eri asioissa hänen päätöksenteon tukijoinaan.

### **Oikeus tehdä huonoja päätöksiä**

Tukea antavan henkilön tehtävänä on antaa eväät itsenäiselle päätöksenteolle, ei vaikuttaa tuettavan henkilön mielipiteisiin tai päätösten sisältöön. Henkilöllä on oikeus tehdä tukea antavan henkilön mielestä vääriä tai huonoja päätöksiä. Hallitut riskit ja virheiden kautta oppiminen kuuluvat elämään.

Ketään ei saa jättää heitteille, mutta jos lapsen päätöksen sisältöön tai sen toteuttamiseen pitää puuttua, se on tehtävä eri roolissa – ei päätöksenteon tukijana.

Kuva: Hanna Mäkelä

Lisätietoa

Access to Justice for Persons with Intellectual Disabilities -  
projektin materiaali

[ajupid](#)  
[right-to-decide](#)  
[paradigm-uk](#)

[Tuettu päätöksenteko – Opas päätöksentekijälle ja tukihenkilölle](#)



Yksi osa tuettua päätöksentekoa on tuki tunteiden ymmärtämiseen ja ilmaisemiseen. [Tunnekortit](#) voi ottaa avuksi, jos on tarvetta ilmaista, miltä esimerkiksi jokin asia tai palvelu tuntuu.

## Viittomakieliset lapset

**Marika Rönberg**  
erityisasiantuntija  
Kuurojen Liitto ry

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS) velvoittaa jäsenvaltioitaan takaamaan yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille lapsille ilman minkäänlaista erottelua. Lapsen oikeuksien komitean 23 artiklaan liittyvä yleiskommentti jäsenvaltioille velvoittaa huomioimaan viittomakielisten lasten oikeuksia omaan kieleensä, jotta lapset kykenisivät sekä ilmaisemaan itseään että saamaan tietoa. Lisäksi LOS 30 artiklan mukaan kielelliseen vähemmistöryhmään kuuluvilta lapsilta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan ja kielestään.



YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka määrittelee viittomakielet itsenäisiksi kieliksi puhuttujen kielten rinnalla. Määritelmän lisäksi viittomakielen käyttöön liittyviä nimenomaisia velvoitteita jäsenvaltioille annetaan neljässä muussakin sopimuksen artiklassa.

Suomen lainsäädännössä viittomakielisten oikeuksista puhutaan sekä perustuslain 17 §:ssä että erillisessä viittomakielilaissa (359/2015). Viittomakielilain 3 § velvoittaa viranomaisia edistämään viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Lisäksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän mm. iän, vamman ja kielen perusteella.

Näin ollen viittomakielistä lasta ei voi sivuuttaa, vaikka hänen kanssaan kommunikointi voikin tuntua hankalalta. Lisäksi lapsella on oltava oikeus itse määrittellä, millä kielellä hän haluaa tulla kuulluksi, vaikka hänellä olisi jokin kuulolaite käytössään. Tulkkauspalvelulaki (133/2010) antaa oikeuden käyttää tulkkia iästä riippumatta. Mikäli kyseessä on viranomaisen aloitteesta tapahtunut tapaaminen, tulee viranomaisen huolehtia tulkin tilaamisesta hallintolain (434/2003, 26 §) ja/tai potilaslain (785/1992, 3 § ja 5 §) perusteella.

## Kuurot ja kuulovammaiset lapset

Kuuroja ja vaikeasti kuulovammaisia lapsia syntyy maassamme vuodessa noin 50–60. Heistä 90–95 % syntyy kuuleville vanhemmille, jotka eivät entuudestaan osaa viittomakieltä. Viittomakieli ei näissä perheissä siis siirry sukupolvelta toiselle, vaan se on juurrutettava perheen käyttöön muulla tavoin. Tähän perhe tarvitsee eri toimijoilta täyden tuen.

Suomessa kysymys vammaisten lasten oikeuksista nojautuu vahvasti inkluusiota korostavaan ajattelutapaan. Tämä tarkoittaa kuurojen ja muiden kuulovammaisten sekä kuulonäkövammaisten lasten osalta ennen kaikkea saavutettavuuden varmistamista ja yksilöllisiä kohtuullisia mukautuksia eli tukitoimia.

Kuulon kuntoutuksen käynnistyessä lapsen auttamiseksi tarjotaan kuulon apuvälineitä, kuulokojetta tai leikkauksessa asennettavaa sisäkorvaistutetta. Perheistä noin 90 % valitsee sisäkorvaistutteen, mikäli se lapsen kuulovamma huomioiden on sopivin apuväline. Apuvälineiden avulla lapsi harvoin saavuttaa täysin normaalin kuulon tason, joten hänen arkeaan leimaavat jatkossakin puheeseen perustuvaan / kuulon varassa tapahtuvaan kommunikaatioon, osallistumiseen ja tiedonsaantiin liittyvät vaikeudet. Mikäli apuväline ei tilapäisesti toimi tai ei voi olla käytössä olosuhteiden pakosta (esim. osa ulkoleikeistä, sauna, suihku ym.), lapsi on käytännössä kuuro ja tarvitsee visuaalisuuteen perustuvan vuorovaikutustavan. Noin 1/3 sisäkorvaistutteen saaneista eli vuositasolla noin 20 lasta ei saa apuvälineestä sellaista hyötyä, että pystyisi kuulonvaraisesti omaksumaan suomen tai ruotsin kielen äidinkielen kaltaisesti. Yksikään kuulolaite ei tee lapsesta normaalikuuloista, vaan esimerkiksi suuntakuulo puuttuu.

Mikäli perhettä ei tueta riittävästi myös viittomakielen tai viittomien oppimisessa, perheen sisäinen kommunikointi ontuu. Toimivan kielitaidon ja kommunikoinnin puutteella on kauaskantoiset vaikutukset lapsen osallisuuteen eri elämänvaiheissa, kotona, varhaiskasvatuksessa, koulussa, harrastuksissa jne. Osa viittomakieltä tarvitsevista kuuroista lapsista tuntee itsensä ulkopuoliseksi jo omassa perheessään yhteisen kielen puutteen vuoksi. Heidän kokemuksia kuvataan mm. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa ["Hei, kato mua!" Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä](#) (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3).

## Viittomakielet

Viittomakieli ei ole yksi yhteinen, kansainvälinen kieli. Suomessa käytetään kahta kansallista viittomakieltä: suomalaista ja suomenruotsalaista. Lisäksi satunnaisemmin käytössä on maahanmuuton myötä muita viittomakielisiä. Viittomakieltä äidinkielenään käyttäviä lapsia ovat kuurojen ja eriasteisesti kuulovammaisten sekä kuulonäkövammaisten lasten lisäksi perhetaustaltaan viittomakieliset kuulevat lapset. Etenkin ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana myös heillä voi olla tarve saada vaikkapa varhaiskasvatuspalveluja viittomakielellä, sillä heidän kahden kielensä (kotikielenä käytetyn viittomakielen ja ympäristön käyttämän puhutun kielen) kehittyminen tapahtuu yksilöllisesti: joillakin lapsilla rinnakkain ja joillakin osittain peräkkäisinä kehitysvaiheina. Tällä ryhmällä on erityinen tarve saada tukea molempien kielensä sekä kulttuurisen identiteettinsä kehittymiselle.

Opetushallituksen laatiman selvityksen (2014:11) mukaan viittomakieltä käyttävien kuulovammaisten oppilaiden oikeus saada opetusta viittomakielellä (perusopetuslaki 10 §) ei toteudu läheskään kaikissa kouluissa, eivätkä kaikki oppilaat myöskään saa opetusta viittomakielellä äidinkielenä (perusopetuslaki 12 §). Kuurojen Liitto ry pitää tilannetta erittäin huolestuttavana ja on vaatinut, että viittomakieltä käyttäviä lapsia ei jätetä eri palveluissa oman onnensa nojaan, ilman viittomakielentaitoisia aikuisia.

Lapsi, jolle viittomakieli on muodostunut tai muodostumassa äidinkieleksi, tarvitsee hyvän kielimallin lisäksi viittomakielentaitoisen aikuisen tukea ja ohjausta myös ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen harjaannuttamiseen. Tutkimusten mukaan viittomakielen kolmiulotteisuudella ja monikanavaisella modaliteetilla on rikastuttavia vaikutuksia myös avaruudelliseen ajatteluun ja käsitteelliseen hahmottamiseen.

Lisäksi lapsi, jonka toinen äidinkieli on viittomakieli, tarvitsee aikuisen tukea viittomakielisen identiteetin ja kulttuurin omaksumiseen. Perheellä, jossa vanhemmat ovat kuulevia ja vasta opettelevat viittomakielen tai viittomien käyttöä, ei ole mahdollisuuksia tukea lapsen viittomakielisen identiteetin kasvua samalla tavalla luontevasti kuin viittomakielinen aikuinen voi sitä tukea.

Lisätietoja:

[Kuurojen Liitto ry](#)

[Kuuloavain-sivusto](#)

[”Hei kato mua!”](#)

[Viittomakielinen kirjasto](#)

[Kuuloliitto ry](#)

[Suomen Kuurosokeat ry](#)

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

[valteri.fi](#)

[onerva.fi](#)

**Video on tekstitetty. Tekstin saa näkyville videoruudun oikeassa alalaidassa olevasta Tekstitykset-painikkeesta.**

## Selkoa selkokielestä

**Leealaura Leskelä**

kehittämispäällikkö

Selkokeskus

Kehitysvammaliitto

Viranomaisen on käytettävä selkeää, ymmärrettävää ja asiallista kieltä. Näin sanoo Suomen hallintolaki.

Aina sekään ei riitä.

On tilanteita, joissa viranomaisen kannattaa käyttää selkokieltä.

Selkokielestä on hyötyä ihmisille, joilla on kielellisiä vaikeuksia.

Esimerkiksi osa vammaisista ihmisistä voi hyötyä selkokielestä.

Selkokieli auttaa myös maahanmuuttajia, jotka opiskelevat suomen kieltä.

Myös monet muut ihmiset ymmärtävät selkokieltä paremmin kuin yleiskieltä.

Mikään laki Suomessa ei kuitenkaan vaadi käyttämään selkokieltä.

## Selkokeskuksen ohjeita selkokielen kirjoittamiseen

### Kotimaisten kielten keskuksen ohjeita hyvän virkakielen kirjoittamiseen

Tiedätkö, mitä ovat lasten ihmisoikeudet?  
Lapsiasiavaltuutetun julkaisu. Selkokieline esite.



Selkokieli on suomen kielen muoto,  
jossa sanoja, kielen rakenteita ja sisältöä  
on muutettu yleiskieltä helpommaksi.

Selkokieltä voi puhua tai kirjoittaa.  
Kun kirjoitat selkokieltä,  
käytä hyvää suomea.  
Kiinnitä huomiota oikeinkirjoitukseen.  
Selkokielessä ei ole sääntöjä,  
jotka ovat suomen oikeinkirjoituksen vastaisia.

### **Kirjoita selkokieltä.**

Kun kirjoitat selkokieltä, ajattele lukijaasi.  
On aika tavallista, että kirjoittaja unohtaa,  
kenelle hän todella kirjoittaa tekstinsä.  
Viranomainen saattaa kirjoittaa asiakkaalle  
samalla tavalla kuin toiselle viranomaiselle.

Kun kirjoitat selkokieltä, kysy itseltäsi:  
onko tämä lukijalle ymmärrettävää kieltä?

Ota huomioon puhetilanne ja puhekumppanisi.  
Eri tilanteissa puhutaan eri tavalla.  
Eri ihmisille puhutaan eri tavalla.

Ota huomioon puhetilanne ja puhekumppanisi.  
Eri tilanteissa puhutaan eri tavalla.  
Eri ihmisille puhutaan eri tavalla.

### **Käytä yleistä ja konkreettista sanastoa.**

Esimerkiksi käytä sanaa *työ*, älä *toimi*.  
Tai käytä sanaa *rahat*, älä *talous*.

Älä puhu *alaikäisen asiakkaan kuulemisesta*,  
vaan kysy suoraan lapselta: *Mitä mieltä sä olet?*

Puhu siitä, mitä lapsi osaa *tehdä itse*,  
älä siitä, mitä hän *tekee omaehtoisesti*.

Joskus viranomainen käyttää huomaamattaan vaikeaa kapulakieltä.  
Se johtuu siitä, että niin monet tekstit ovat täynnä vaikeita käsitteitä.  
Teksteistä vaikeat käsitteet siirtyvät huomaamatta puheeseen.  
Ammattilaisen on joskus vaikea muistaa, että hänen oman alansa käsitteet ovat muille vieraita.

## **Käytä tavallisia ja lyhyitä kielen rakenteita.**

Helpot kielen rakenteet ovat sellaisia, joita kuulee puheessa paljon.

Käytä aktiivista kieltä:  
kerro kuka tekee ja mitä hän tekee.

Vältä passiivisia kielen rakenteita, esimerkiksi *sanotaan, on vastattu, oli tehty*.

Vältä myös lauseenvastikkeita, esimerkiksi *sanottaessa, vastattuaan, tehden*.

Vältä rakenteita, joissa asia ilmaistaan substantiivien kautta.  
Tämä lause on aika vaikea:  
*Lapsen tapaamisoikeuden käsittely suoritetaan huoneessa A1.*  
Tämä on helpompi:  
*Käsitlemme lapsen tapaamisoikeutta huoneessa A1.*

Puheessa on joskus vaikea valita helppoja kielen rakenteita.  
Se johtuu siitä, että puheessa kaikki tapahtuu nopeasti.

Silloin auttaa seuraava periaate:  
Puhu yhdestä asiasta kerrallaan.  
Älä yritä sanoa samassa lauseessa useita asioita.

## **Puhu rauhallisella tahdilla.**

Älä kiirehdi puheessasi, vaan puhu rauhallisesti yhdestä asiasta kerrallaan.

Pidä vähän tavallista puherytmiä pidempiä taukoja.  
Silloin puhekumppanisi saa tarpeeksi aikaa kuulla ja ymmärtää sinua.

Painota tärkeimpiä asioita.  
Puhu mahdollisimman luonnollisella tavalla.

## **Kysy, jos et ole ymmärtänyt.**



Joskus on kysyttävä puhekuppanilta monta kertaa,  
mitä hän tarkoittaa.

Usein ihmisiä nolottaa kysyä monta kertaa samaa asiaa.

Silloin kannattaa sanoa ääneen:

*Kysyn tätä asiaa uudelleen,  
koska mä haluan ymmärtää,  
mitä sä sanot.*

Voit myös sanoa:

*Mä en ole ihan varma siitä, mitä sä tarkoitat.  
Tarkoitatko sä, että...*

[Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:4. Selkokielineen julkaisu.](#)

Selkokielellä on julkaistu esimerkiksi tietoa  
Suomen laeista ja säädöksistä.

Tutustu esimerkiksi seuraaviin selkokielistä aineistoihin:

[Laki sosiaalihuollon asiakaslaista](#)

[Lasten kuritus on kiellettyä](#)

[Perhelainsäädäntö](#)

[Selkokielistä esitteitä eri aiheista](#)

[Selkokielistä videoita eri aiheista](#)

## **Selkokeskus auttaa ja neuvoo**

Selkokeskus on selkokielen asiantuntija.

Kehitämme selkokieltä, jaamme tietoa selkokielestä  
ja julkaisemme selkokielistä aineistoa.

[Lisää tietoa Selkokeskuksesta](#)

Selkokeskus julkaisee selkokielistä  
uutislehteä Selkosanommat.

Julkaisemme myös sen ruotsinkielistä  
sisarlehteä LL-Bladet.

Tutustu ilmaisiin verkkolehtiin:

[Selkosanommat](#)

[LL-Bladet](#)

Selkokeskus toimii osana Kehitysvammaliittoa.

Ota yhteyttä Selkokeskukseen,  
jos haluat tietää lisää selkokielestä.

## **Haluatko julkaista selkokielen materiaalin?**

Selkokeskus muokkaa selkokielelle erilaisia tekstejä ja auttaa selkoaineistojen tekemisessä ja jakamisessa. Lähetä teksti ja tarjouspyyntö Selkokeskukseen, niin otamme sinuun yhteyttä.

Tämä on maksullinen palvelu.

## **Haluatko selkotunnuksen julkaisuusi?**

Voit anoa Selkokeskuksesta virallista selkotunnusta julkaisuun, joka täyttää selkokielen periaatteet. Lähetä julkaisun taittoversio Selkokeskukseen tarkistettavaksi.

Tämä palvelu on ilmainen.

## **Haluatko harjoitella selkokieltä?**

Selkokeskus järjestää koulutusta

- selkokirjoittamisesta
- selkokielen puhumisesta
- selkojulkaisujen taitosta ja kuvituksesta
- selkokielen käytöstä videoissa.

Tervetuloa selkokoulutuksiin.  
Koulutukset ovat maksullisia.

**Tämä teksti on kirjoitettu selkokielellä.**

## **Selkokielen sanasto**

**Leealaura Leskelä**  
kehittämispäällikkö  
Selkokeskus  
Kehitysvammaliitto



## Palvelutarpeen arvio

Lastensuojelun ammattilaiset arvioivat, millaista palvelua vammaisen lapsi tai hänen perheensä tarvitsee. Palvelu voi tarkoittaa hyvin erilaisia asioita. Se voi tarkoittaa esimerkiksi avustajaa tai rahallista tukea. Se voi tarkoittaa myös sitä, että lapsi saa kuntoutusta tai terapiaa. Palvelutarpeen arvio tehdään jokaiselle lapselle erikseen.



## Päätös ja hakemus

Päätös tarkoittaa viranomaisen päätöstä hakemukseen, jonka asiakas on viranomaiselle jättänyt. Hakemuksessa asiakas pyytää viranomaiselta jotakin palvelua tai tukea. Viranomainen tekee päätöksen hakemukseen Suomen lakien ja asetusten perusteella.

## Toimintakyky

Vammaisen lapsen toimintakyky tarkoittaa lapsen taitoja ja osaamista. Toimintakyky voi liittyä esimerkiksi lapsen liikkumiseen tai taitoon pitää huolta omasta puhtaudestaan. Lapsen toimintakyvyn arviointia tarvitaan, kun viranomaiset arvioivat lapsen ja perheen palveluiden tarvetta.

## Itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa jokaisen ihmisen oikeutta päättää itse omista asioistaan. Itsemääräämisoikeus koskee myös lasta, mutta lapsi ei voi päättää kaikista asioistaan kuten aikuinen.

## Sosiaalityöntekijä/ohjaaja

Sosiaalityöntekijä on viranomainen, joka huolehtii lapsen ja hänen perheensä sosiaalisista tuista ja palveluista.

Sosiaalityöntekijä neuvoo perhettä esimerkiksi raha-asioita tai palveluita koskevilla asioilla.  
Hän arvioi yhdessä lapsen ja perheen kanssa, millaista apua perhe tarvitsee.

## Henkilökohtainen apu

Henkilökohtainen avustaja on työntekijä, jonka vammaisen ihminen voi saada avukseen auttamaan arjessa. Avustaja voi auttaa esimerkiksi peseytymisessä, liikkumisessa tai harrastuksissa. Henkilökohtaisen avun tarkoitus on vahvistaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Vammaisen henkilö määrittelee itse, mitä avustaja tekee.

## Puhevammaisen lapsen kuuleminen ja osallisuus

### Eija Roisko

kehittämispäällikkö  
Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki  
Kehitysvammaliitto

YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksiään kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja heidän näkemyksiään tulee arvostaa. Heitä on myös tuettava tämän oikeuden toteutumiseksi.

Lapset, jotka eivät pysty puhumalla ilmaisemaan itseään, ovat kommunikoinnissaan riippuvaisia toisista ihmisistä – siitä, miten toiset ymmärtävät ja tukevat heidän kommunikointiaan, tulkitsevat heidän viestejään ja pitävät heidän mielipiteitään tärkeinä. Lähi-ihmisten ja ammattilaisten asenteista ja aktiivisuudesta riippuu, kuinka hyvin puhevammaisten lasten mielipiteet tulevat kuulluksi. Aikuiset joutuvat myös toisinaan tekemään päätöksiä heidän puolestaan. Myös silloin tulee varmistaa, että lasta on kuultu samalla tavalla kuin jos hän olisi kyennyt ilmaisemaan mielipiteensä puhuen. (Burakoff 2015)



## Lapsen ilmaisun tukeminen ja vahvistaminen

### *Kommunikoinnin perustaidot*

Vuorovaikutuksen kokemukset ja kommunikoinnin perusta rakentuvat arjen vuorovaikutustilanteissa vahvistaen lapsen perustaitoja – mm. kontaktia, läsnäoloa ja vuorottelua – joita tarvitaan myöhemmin monimuotoisemmassa kommunikoinnissa toisten kanssa.

Mitä varhaisemmin kommunikoinnin perustaitoja harjoitellaan, sen parempia tuloksia saavutetaan (Puhakka 2012;

Avellan & Lepistö 2008). Useat tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että kun autististen lasten kuntoutus kohdistetaan sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen perusvalmiuksien harjoitteluun (mm. kontaktin hakemiseen, tarkkaavuuden jakamiseen, vuorotteluun, yhteiseen leikkiin, katseen, ilmeiden, eleiden, kehonkielen ja fyysisen kontaktin käyttämiseen ja ymmärtämiseen jne.), lasten aloitteellisuus ja halu olla vuorovaikutuksessa vahvistuvat ja he myös alkavat ilmaista itseään aiempaa monipuolisemmin (esim. Barber 2008; Charman 2010; Kellett 2000). Oleellista näille toimintatavoille on se, että aikuiset herkistyvät huomaamaan lapsen erilaiset tavat viestiä, liittyvät mukaan lapsen toimintaan ja jäljittelevät lapsen ilmauksia. Yhteisessä vuorovaikutuksessa myös aikuiset oppivat uusia, palkitsevia tapoja olla yhdessä lapsen kanssa.

## Tietoa vuorovaikutuksesta ja kommunikoinnista

### *Puhetta tukeva tai korvaava kommunikointi*

Puhe on yleisin keino viestiä asioita, mutta sen lisäksi käytämme viestinnässä olemuskieltä, kuten ilmeitä, eleitä, toimintaa ja äänenpainoja. Joillakin lapsilla nämä keinot säilyvät pääasiallisina ilmaisukeinoina myöhemminkin, jolloin lähi-ihmisten tehtävänä on oppia tulkitsemaan näitä lapsen tarkoituksellisia viesteinä ympäristölleen. Jos lapsen sanallinen ilmaisu syystä tai toisesta viivästyy tai ei kehity tyypillisellä tavalla, voidaan puheen rinnalla käyttää lisäksi esimerkiksi kuvia tai viittomia. Aluksi kuvat voivat olla yksittäisiä tai yhteen lapselle tuttuun yleiskuvaan liitettyjä sanoja ja kuvia, jotka laajenevat vähitellen lapsen tarpeen mukaan esimerkiksi kommunikointikansioksi tai -sovellukseksi. Kuvien ja viittomien merkitykset rakentuvat lähi-ihmisten mallittamisen kautta arjen toiminnoissa ja vuorovaikutustilanteissa, jolloin lapsi oppii käyttämään niitä merkityksellisesti oman viestintänsä tukena. Tämä myös vauhdittaa lapsen ymmärtämis- ja ilmaisutaitojen kehitystä.

## Tietoa puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista

Puhetta korvaavien kommunikointikeinojen käyttö on aina hitaampaa kuin puhuminen. Keskustelutilanteessa on tärkeää muistaa käyttää selkeää kieltä, yksiselitteisiä lauseita ja kysymyksiä. Asiasta toiseen ei tulisi siirtyä liian nopeasti. Lisäksi tulee varmistaa, että lapsi on ymmärtänyt keskustelun aiheena olevan asian. Tarvittaessa asia tulee selittää hänelle toisin tai jäsentää esimerkiksi piirtämällä, kuvin tai kokoamalla aiheesta sosiaalinen tarina. Lapselle tulee myös antaa riittävästi aikaa käsitellä, ymmärtää, vastata ja ottaa kantaa asiaan. Voi myös olla tilanteita, joissa lapsella ei ole keinoa ilmaista mielipidettään, kun hänellä ei ole sille käytettävissä olevaa merkkiä tai viittomaa. Asiaa voidaan yrittää selvittää piirtämällä ja etsimällä yhdessä vastausta. On tärkeää, että keskustelussa edetään lapsen tahtiin eikä sitä vauhditeta puhumalla lapsen puolesta. Kun viranomainen/kommunikointikumppani käyttää puheensa rinnalla samoja kommunikointikeinoja kuin puhevampainen lapsi, hän automaattisesti hidastaa ja selkeyttää omaa puhettaan.

## Tietoa nopeasta piirrosviestinnästä

Yksi lapsen tai nuoren mielipiteitä ja keskustelua jäsentävä menetelmä voisi olla Talking Mats -keskustelumatto, jossa käsiteltävä aihe pilkotaan pienempiin osa-alueisiin ja havainnollistetaan kuvilla. Lisäksi menetelmässä käytetään arviointiasteikkoa, esimerkiksi toimii – ei toimi – en osaa sanoa -asteikkoa tai pidän – en pidä -asteikkoa. Menetelmän käytön edellytyksenä on, että sen käyttäjä ymmärtää yksinkertaisia lauseita, osaa valita vähintään kahdesta ja vahvistaa valinnan.

## Tietoa Talking Mats -menetelmästä

### **Lapsen kommunikointikumppanit avainasemassa**

Toimivan vuorovaikutuksen perustana on, että ihmiset ovat tilanteessa aidosti läsnä toisilleen ja kiinnostuneita lapsen kuulemisesta.

Lapset ovat vuorovaikutuksessa omalla tavallaan. Yksi on luonnostaan sosiaalisempi ja avoimempi, toinen taas

mielellään seurailee sivusta ja vastaa ehkä vain kun erikseen kysytään, jos silloinkaan. Myös esimerkiksi mieliala, ajankohta ja keskustelukumppaneiden tuttuus vaikuttavat siihen, miten lapsi on vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kun lapsen keinot ilmaista itseään ja mahdollisuudet ottaa osaa keskusteluun ovat vähäisemmät, tarvitaan aikuiselta taitoja tulla kommunikoinnissa häntä vastaan.

Mitä vaikeampaa lapsella on ilmaista itseään, sitä enemmän kohtaaminen ja kuuleminen edellyttävät aikuiselta herkkyyttä, kykyä heittäytyä ja antaa mennä sekä hyvää itsetuntemusta ja -luottamusta. Näitä taitoja voi opetella. Vielä keskeisempää on se, että aikuinen aidosti haluaa kohdata lapsen. Asenteella on ratkaiseva merkitys. (Laine 2016; Martikainen 2016)

Lähi-ihmisen taidot ja mukautumiskyky vaikuttavat ratkaisevasti vuorovaikutuksen onnistumiseen ja siihen, millaiset mahdollisuudet lapsella on osallistua yhteiseen tilanteeseen ja keskusteluun.

LOVIT®-muistisääntöön on kiteytetty onnistuneen vuorovaikutuksen elementit: läsnäolo, odottaminen, vastaaminen, ilmaisun mukauttaminen ja tarkistaminen. Kommunikointia ja vuorovaikutusta tukee, kun kumppani

- on tilanteessa aidosti ja vastavuoroisesti **läsnä**
- **odottaa** ja antaa tilaa kommunikointialoitteille
- **vastaa** kumppanin kommunikointiin
- mukauttaa **ilmaisuaan** kumppanin kommunikointitarpeita vastaavaksi
- **tarkistaa**, onko yhteisymmärrys saavutettu.

### [Tietoa onnistuneen vuorovaikutuksen elementeistä](#)

## Palveluita puhevammaisen lapsen kuulemiseen

**Papunet** on laaja verkkosivusto, josta löytyy tietoa puhevammaisuudesta, kommunikoinnista ja tässä artikkelissa kuvatuista menetelmistä. Siellä on myös maksutta käytettävissä tuhansia kuvia ja kuvatyökalu, joiden avulla voidaan kuvittaa käsiteltäviä asioita ymmärrettävämpään muotoon ja siten auttaa lasta osallistumaan keskusteluun.

### [Lisätietoa papu.net-verkkosivuston materiaalista](#)

**Puhevammaisten tulkkauspalvelu** soveltuu myös lapsille ja nuorille tilanteissa, joissa he eivät tule ymmärretyksi puheellaan esimerkiksi vieraampien ihmisten kanssa. Tulkkaustilanteessa tulkki tulkitsee puhevammaisen henkilön ilmaiset ja muotoilee ne puheeksi sekä tarvittaessa mukauttaa puhutut viestit esimerkiksi selkokielelle, viittomiksi tai kertoo ne käyttäen kuvatukea. Tulkkauspalvelun järjestämisestä vastaa pääosin Kela. Potilaslaki, asiakaslaki ja hallintolaki ohjaavat viranomaisia järjestämään tulkkauspalvelun tilanteissa, joissa viranomainen ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei puhevamman vuoksi tulisi muutoin ymmärretyksi.

Tietoa puhevammaisten tulkkauspalvelusta:

[kela.fi](http://kela.fi)

[papunet.net](http://papunet.net)

**Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluita** tarvitaan, kun puhevammaisen lapsi tarvitsee kommunikoinnin tueksi kommunikoinnin apuvälineen. Kommunikoinnin apuvälinearvioinnissa selvitetään lapsen ja hänen lähiyhteisönsä tarpeet, etsitään toimivat kommunikoinnin apuvälineet ja määritellään tarvittava sisältö, kuten kuvat. Lisäksi palveluun kuuluu apuvälineen käytön ohjaus, huolto ja tuki.

### [Tietoa kommunikoinnin apuvälinepalveluista](#)

## Lähteet:

Avellan, A. & Lepistö, T. 2008. *Varhis. Opas pienten autististen lasten varhaiskuntoutukseen*. HYKS Lastenlinna.

Burakoff, K. 2015. *Itsemääräämiskyvyn arviointi ja tukeminen*. @Tikonen nro 3. [www.tikonen.fi](http://www.tikonen.fi)

Barber, M. 2008. *Using Intensive Interaction to add to the palette of interactive possibilities in teacher-pupil communication*. European Journal of Special Needs Education, 23(4): 393–402.

Charman, T. 2010. *Developmental approaches to understanding and treating autism*. Folia Phoniatica et Logopaedica, 62(4):166–177.

Kellett, M. 2000. *Sam's story: evaluating intensive interaction in terms of its effect on the social and communicative ability of a young child with severe learning difficulties*. Support for learning, 15(4):165-171.

Puhakka, A. 2012. *Vuorovaikutus voimauttaa*. Ketju-lehti nro 2, 8-12.

Martikainen, K. 2016. *Oppiminen tapahtuu onnistuneissa kohtaamisissa*. @Tikonen nro 2. [www.tikonen.fi](http://www.tikonen.fi)

Laine, K. 2016. *Jokaisessa hetkessä on onnistumisen mahdollisuus*. Julkaisussa Tiedosta teoksi ja takaisin – Puheenvuoroja erityisen tuen käytännöistä (toim. E. Pietiläinen). [www.opike.fi](http://www.opike.fi).

## Mitä huomioida, kun tilaa tulkkia sairaalaan

### Marika Rönberg

erityisasiantuntija

Kuurojen Liitto ry

### Eija Roisko

kehittämispäällikkö

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki

Kehitysvammaliitto

## 1. Selvitä ensin, millainen asiakas on tulossa

**a. kuuro**, äidinkielenä tavallisesti viitottu kieli (esim. suomalainen viittomakieli) → tarvitaan tulkki, joka tulkkaa viittomakielellä

**b. kuuroutunut tai huonokuuloinen**, äidinkielenä tavallisesti puhuttu suomi tai ruotsi → tarvitaan kirjoitustulkki tai viitotun puheen tulkki

**c. kuurosokea**, äidinkielenä joko puhuttu tai viitottu kieli → käytössä oleva kommunikointimenetelmä yleensä hyvin yksilöllinen – selvitä millainen tulkki juuri tälle kuurosokealle tarvitaan

**d. puhevammainen lapsi**, äidinkielenä yleensä puhuttu suomi tai ruotsi, mutta puheen tukena tai korvaajana yksittäiset viittomat, kuvat, sanat, esineet, eleet ja/tai ilmeet ja osoittaminen → Käytössä oleva kommunikointimenetelmä yleensä hyvin yksilöllinen – selvitä millainen tulkki juuri tälle puhevammaiselle lapselle tarvitaan

**e. maahanmuuttajalapsi**, äidinkielenä jokin muu kuin puhuttu suomi tai ruotsi tai suomalainen viittomakieli → tarvitaan asioimistulkki, joka tulkkaa lapsen äidinkielellä

## 2. Kun kommunikointitapa selvinnyt, tilaa tulkki

Tulkin tilaamiseen saa neuvoja Kelasta vammaisten [tulkkauspalvelukeskuksesta](#). Asioimistulkin tilaukset vaihtelevat kunnittain.

Perussääntö on se, että kun sairaala kutsuu asiakkaan jatkotutkimukseen tai asiakas on osastolla hoidossa, sairaalan tulee tilata tulkki tarpeen mukaan **potilaslain** perusteella. Kun asiakas tulee ensiapuun, hän tilaa itse tulkin Kelan tulkkivälityksestä **tulkkauspalvelulain** perusteella tai hänen lähi-ihmisensä tilaa sen hänelle. Näihin yllättäviin tulkkaustarpeisiin sairaala ei luonnollisestikaan voi varautua, ja siksi käytössä on toissijainen tulkkauspalvelulaki.

Tilaa tulkki jostain alueen tulkkauspalveluja tuottavasta yrityksestä. Yhteystietoja on esimerkiksi verkkosivustolla [tupatuottajat.fi](#). Kun tilaat tulkkia, muista huomioida, millaisen tulkkauksen asiakas tarvitsee. Tulkki tarvitsee tiedon seuraavista asioista: missä tulkkauks on (osoite, tarkka osasto jne.), päivä ja kellonaika sekä kuinka kauan tulkkia arvioidaan tarvittavan. Lisäksi on hyvä kertoa asiakkaan nimi ja se, millaista asiaa hän tulee sairaalaan hoitamaan. Tämä on tärkeää, jotta tulkki tietää valmistautua oikein. On eri asia tulkata magneettikuvausta kuin kuulokeskuksen tutkimusta tai synnytysosaston lääkärikierrosta.

Osa puhevammaisista henkilöistä käyttää vain tiettyjä, heidän kommunikointitapaansa hyvin perehtyneitä tulkkeja. Mikäli asiakkaalla on nimetty tulkki/tulkkeja, tulee heitä käyttää myös silloin, kun palvelu järjestetään sairaalan toimesta. Palvelusta tulee sopia asianomaisen tulkin työnantajan kanssa, mikäli se vain on mahdollista.

## 3. Milloin ja mihin tulkkia tarvitaan?

Tulkki on kaikkia varten, jotta kommunikointi sujuisi mahdollisimman kivuttomasti. Tulkkia tarvitaan muulloinkin kuin lääkärikierrolle asiakkaan ollessa osastolla. Tulkki voi olla tarpeen kaikissa niissä vuorovaikutustilanteissa, joissa asiakas haluaa ilmaista omaa tahtoaan ja mielipiteitään muun muassa hoitoihin liittyen tai silloin, kun hän tarvitsee kirjoitetun tai kerrotun tiedon selventämistä itselleen ymmärrettävässä muodossa (vrt. laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992). Miettikää yhdessä, milloin tulkki on tarpeen. Jos asiakas toivoo tulkkia paikalle, kannattaa hänet tilata.

## 4. Miten toimin, kun tulkki on paikalla?

Puhu suoraan asiakkaalle, sillä hänen kanssaan sinä kommunikoit. Anna reseptit ja muut tarvittavat paperit suoraan asiakkaalle, älä tulkille. Tulkki on vaitiolovelvollinen, koulutettu ammattilainen, joka tulkkaa kaiken puhutun ja viitotun tasapuolisesti. Kuuron, kuuroutuneen tai kuurosokean henkilön kanssa voi puhua normaalivauhilla ja normaaliäänellä. Sinun ei tarvitse käyttää kovempaa ääntä tai hidastaa luonnollista puhetapaasi.

Kun puhut puhevammaisen henkilön kanssa, joka käyttää tulkkia, käytä lyhyitä ja selkeitä lauseita. Suuri osa puhevammaisista ymmärtää hyvin, mutta he eivät pysty ilmaisemaan itseään puheen avulla. Osalla puhevammaisista on kuitenkin vaikeuksia puheen ymmärtämisessä, jolloin tulkki selventää puhetta yksittäisin viittomin, kuvin, piirtämällä tai kirjoittamalla. Pidä silloin tauko ja odota, kunnes asia on selvennetty asiakkaalle.

Lisäksi on huomioitava, että kaikissa kielissä ei ole vastaavia sanoja ja termejä kuin suomen kielessä. Esimerkiksi somalian kielen sanavarasto on suppeampi. Tällöin asian tulkkaminen myös vie pidemmän aikaa, kun sanoja



täytyy selittää kiertotietä.

Tietoa puhevammaisten tulkkauspalvelusta:

[Papunet](#)

[Kela](#)

[Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista](#)

## Termejä ja yleistä tietoa

### Kuurosokeista:



- Jos kuurosokealla on vielä jäljellä kuuloa, hän saattaa tarvita tulkkia, joka toistaa lääkärin puheen lähempänä korvaa puheen. Kuurosokea saattaa haluta kuunnella induktiosilmukalla tai haluta kirjoitustulkkauksen.
- Jos kuurosokealla on jäljellä näköä, hän saattaa tarvita viittomakieltä käyttävän tulkin, joka viittoo tavallista lähempänä tai haluaa kirjoitustulkkauksen.
- Täysin näkönsä ja kuulonsa menettänyt tavallisesti haluaa tulkkauksen kädestä käteen.
- Tarkempia tietoja kuurosokeista saatavilla [Suomen Kuurosokeat ry:stä](#).

**Kirjoitustulkkaus** on tulkkausta niin, että tulkki kirjoittaa kannettavalla tietokoneella kaiken sen, mitä lääkäri tai sairaanhoitaja puhuu, ja asiakas vastaa itse puheen. Kirjoitustulkkausta käyttävät tavallisimmin ne, joiden äidinkielenä on puhuttu suomi tai ruotsi, mutta jotka eivät häiriöttömässäkään tilanteessa saa normaalikeskustelusta riittävästi selvää pelkän kuulon avulla. Kirjoitustulkkauksesta saa lisätietoja esimerkiksi sivulta [suomenkirjoitustulkit.net](http://suomenkirjoitustulkit.net).

**Viitottu puhe** tarkoittaa suomen tai ruotsin kielen mukaan tulkkausta niin, että käytetään viittomakielestä lainattuja viittomia mutta puhutun kielen mukaista kielioppia. [Kuuloliitto ry](#) antaa tarkempia tietoja viitotusta puheesta, kuuroutuneista ja huonokuuloisista.

**Viittomakieli** ei ole kansainvälinen yksi kieli, vaan joka maalla on vähintään yksi kansallinen viittomakieli. Suomessa kansallisia viittomakielä ovat suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Maahanmuuttajien myötä maassamme on käytössä myös monta muuta viittomakieltä. [Viittomakielen tulkki](#) osaa tavallisimmin vain suomalaista viittomakieltä. Viittomakieli on luonnollinen kieli, jolla on oma kielioppinsa ja oma kulttuuritaustansa. Se ei perustu puhuttuun kieleen. Viittomakielestä saa lisätietoja [Kuurojen Liitosta](#).

**Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi** (englanniksi Augmentative and Alternative Communication, lyhenne AAC) tarkoittaa kommunikointia, joka tapahtuu puheen sijaan piirtämällä, yksittäisillä viittomilla, kuvilla tai bliss-symboleilla. Kuva- ja blisskommunikoinnissa voidaan tarvita apuvälinettä, joka voi olla kommunikointikansio, puhelaite tai kommunikointisovellus tablet-tietokoneessa tai vastaavassa. Myös kirjoittaminen voi olla keino kommunikoida, jos henkilö osaa kirjoittaa. Piirtämällä, kuvilla ja viittomilla voidaan myös helpottaa puhuttujen

viestien ymmärtämistä. Lisäksi kaikessa kommunikoinnissa on mukana myös eleitä ja kehokieltä, joiden merkitys korostuu, kun muut kommunikointikeinot eivät toimi. [Tietoa puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointikeinoista](#).

## Kokemusasiantuntijan puheenvuoro – puhevammaisten tulkkaus

**Petri Kauppinen**

Kynnys ry

### Tulosta tai lataa PDF

Tulosta opas tai haluamasi osa siitä. Voit myös tallentaa sen PDF-muodossa.

### Esteettömästi ja saavutettavasti

Tämän oppaan tarkoitus on palvella kaikkia lukijoita mahdollisimman esteettömästi. Verkkajulkaisu, jossa on runsaasti liikkuvaa kuvaa ja joka toteutuksensa osalta houkuttaa oppaan äärelle, ei aina kuitenkaan ole yhdenvertaisesti kaikkien luettavissa.

Halusimme, että tämän julkaisun tieto on kaikkien saavutettavissa eikä sulkisi pois käyttäjäkunnasta niitä henkilöitä, jotka ovat tämän oppaan keskiössä.

Tästä syystä olemme varmistaneet julkaisun esteettömyyden alan ohjeistuksien avulla: julkaisu pyrkii noudattamaan [WCAG-suosituksia](#) niin paljon kuin mahdollista ja esimerkiksi kontrastit täyttävät WCAG AAA -luokituksen. Verkkajulkaisu on testattu www-sivulla [wave.webaim.org](http://wave.webaim.org) ja raportin mukaan varsinaisia virheitä esteettömyydessä ei ole.

Varmistaaksemme mahdollisimman laajan saavutettavuuden, olemme tehneet oppaasta myös [Word-version](#).

Ratkaisulla halusimme myös näyttää mallia, että on mahdollista tehdä verkkajulkaisu, joka on samalla sekä mielenkiintoinen että esteetön. Kannustamme verkkosivustojen ja verkkopalveluiden suunnittelijoita huomioimaan kaikkia sivuston käyttäjiä yhdenvertaisesti.

Kun esteettömyys ja saavutettavuus otetaan huomioon jo heti suunnittelun alkuvaiheessa, ei siitä juurikaan synny lisäkustannuksia. Kyse on halusta tarttua oivalliseen haasteeseen sekä halusta etsiä luovasti uusia ja uudentyypisiä ratkaisuja.

Tämä opas on toteutettu monen toimijan yhteistyönä. Siten olemme pyrkineet varmistamaan, että opas on monipuolisesti mahdollisimman toimiva ja esteetön kaikille sen lukijoille.

Erityisesti haluamme kiittää saavutettavuuden suunnittelussa ja toteutuksessa julkaisun suunnittelijaa Veikko Anttilaa Kinestasis Oy:stä ja tuottaja Riitta Vivolin-Karénia Kuurojen Liiton Viittomakielisestä kirjastosta. Lämmin kiitos myös Näkövammaisten liiton järjestöpäällikkö Markku Möttöselle, jolta saimme arvokkaita neuvoja ja hyviä vinkkejä.

### Julkaisun suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat osallistuneet:



Lastensuojelun Keskusliitto on keskusjärjestö, joka toimii aktiivisena vaikuttajana ja voimien yhdistäjänä lapsen oikeuksien asioissa kansallisella ja eurooppalaisella tasolla. Keskusliitto tavoittelee yhteiskunnassa tilannetta, jossa lasten tarpeet on aidosti asetettu etusijalle päätöksenteossa ja että lapselle kuuluvat oikeudet toteutuvat täysimääräisinä.



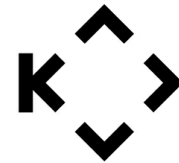
LASTENSUOJELUN  
KESKUSLIITTO

Kuurojen Liitto ry on noin 5 000 suomalaisen viittomakielisen kuuron etujärjestö, kuurouden ja viittomakielen asiantuntija sekä viittomakielisten palvelujen tuottaja. Kuurojen Liitto ry edistää toiminnallaan viittomakielen asemaa sekä viittomakielisen yhteisön ja sen jäsenten tasa-arvoisia toimintamahdollisuuksia ja näihin liittyvien esteiden purkamista.



KUUROJEN  
LIITTO

Kehitysvammaliitto edistää kehitysvammaisten ja muiden oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevien ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Selkokeskus kehittää selkokieltä ja tuottaa selkokielistä aineistoja ihmisille, jotka eivät kielivaikeuksiensa vuoksi saa riittävästi tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki edistää puhevammaisten ihmisten mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja ymmärretyksi kehittämällä kommunikoinnin materiaaleja ja vuorovaikutusta vahvistavia toimintamalleja.



Kehitysvamma-  
liitto

Kynnys ry on eri tavoin vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö, joka työskentelee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseksi sekä suomalaisessa yhteiskunnassa että kansainvälisellä tasolla, tukee ja aktivoi vammaisia henkilöitä toimimaan itse omien oikeuksiensa puolesta, vaikuttaa viranomaisiin ja muihin päättäjiin ja toimii asiantuntijana vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Selkokeskus

### **Kehitysvammaisten Tukiliitto**

Kehitysvammaisten Tukiliitto on valtakunnallinen ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö, jonka kohderyhmään kuuluvat apua ja tukea asioiden ymmärtämiseen, oppimiseen ja arjen toimintoihin tarvitsevat ennen aikuisikää vammautuneet henkilöt sekä heidän perheensä ja muut läheisensä.

tikoteekki

Kynnysry

### **Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto (KLVL ry)**

Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto on tarkoitettu kaikille perheille, joissa on kuulovammaisen lapsi tai nuori. Liitto tarjoaa vertaistukea ja tapahtumia valtakunnallisesti ja paikallisesti ympäri Suomen sekä tietoa ja edunvalvontaa.





TERVEYDEN JA  
HYVINVOINNIN LAITOS  
Institutet för hälsa och välfärd



**ESPOO  
ESBO**



**HELSINGIN YLIOPISTO  
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA**



**TAMPEREEN  
YLIOPISTO**